

SZÖVEGÉRTÉS – SZÖVEGALKOTÁS

Tanári útmutató

4

Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv.

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata.

A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

**ARATÓ LÁSZLÓ
KÁLMÁN LÁSZLÓ**

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK
BÁNRÉTI ZOLTÁN LEKTOR
CSERHALMI ZSUZSA
GYŐRI JÁNOS
SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

SCHILLER MARIANN

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI
PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

**BORÍTÓGRAFIKA
TIPOGRÁFIA**

**SZŰCS ÉDUA
BÁRD JOHANNA**

© **SCHILLER MARIANN**
© **RUNG ANDRÁS**
© **EDUCATIO KHT., 2008**

RAKTÁRI SZÁM:

H-ASZE0804/T

NYELVROKONSÁG

Tanári útmutató

Fejlesztő

Rung András

TARTALOM

NYELVROKONSÁG

5	NÉVJEGY
7	MAGYAR ÉS MÁΣ FINNUGOR SZAVAK KÖZÖTTI RENDSZERES HASONLÓSÁGOK
24	A NYELVROKONSÁG FŐ KRITÉRIUMAI, A TANULT IDEGEN NYELV ROKONSÁGI VISZONYAI
41	A NYELVROKONSÁG FŐ KRITÉRIUMAI, KÍSÉRLETEK A MAGYAR NYELV ALTERNATÍV ROKONÍTÁSAIRA
54	FELADATLAP

NÉVJEGY

A FEJEZET CÉLJA	A fejezet célja, hogy a tanulókat megismertesse a nyelvek rokonításakor használt eszközökkel és eljárásokkal. A fejezet ennek bemutatására elsősorban a magyar nyelv rokonsági kapcsolatait használja, de kitér a tanult idegen nyelv rokonsági viszonyaira is. A fejezetben több helyen előkerülnek nem indoeurópai nyelvek, így a tanulók ismeretei a nyelvről általában is bővülnek. A rokonsági kapcsolatok felfedeztetésén túl a fejezet másik célja a logikus és kritikus gondolkodás fejlesztése. Nemzetiségi nyelvek eredetének és rokonságának vizsgálatára is lehetőséget nyújt.
A FEJEZETBEN LÉVŐ MODULOK CÍME ÉS AJÁNLOTT ÓRASZÁMA	1. Magyar és más finnugor szavak közötti rendszeres hasonlóságok (4 óra) 2. A nyelvrokonság fő kritériumai, a tanult idegen nyelv rokonsági viszonyai (4 óra) 3. A nyelvrokonság kritériumai, kísérletek a magyar nyelv alternatív rokonításaira (3 óra)
AJÁNLOTT KOROSZTÁLY	8. évfolyam
FEJEZETKAPCSOLÓDÁSI PONTOK	Tantervi 5. évfolyam, 3. fejezet: A névszói szerkezetek 6. évfolyam, 1. fejezet: Igék, igés szerkezetek 6. évfolyam, 3. fejezet: Hangtan 8. évfolyam, 7. fejezet: Nyelvek közötti különbségek 10. évfolyam, 5. fejezet: A nyelvi változás és a nyelvváltozatok 11. évfolyam: A nyelvek közötti különbségek II. Nyelvtipológia Kereszttantervi Idegen nyelv, földrajz, történelem Kompetencia- területi (ajánlott megelőző és követő fejezet) 3. fejezet: Anakreón feltámadásai 5. fejezet: Amit a pad alatt olvasunk – népszerű próza
A KÉPESSÉGFEJLESZTÉS FÓKUSZAI	Kompetencia- területi Nyelvi tudatosság, nyelvérzék Megfigyelő- és analitikus képesség Érvelési képesség (szóban és írásban) Hipotézisalkotás és ellenőrzés Egynyelvű és kétnyelvű szótárak használata NAT (2003) Érvelés: érvek felkutatása, rendszerezése, vélemény, állásfoglalás kialakítása, továbbfejlesztése, logikus gondolatmenet kialakítása Törekvés a rendszeres önreflexióra és önkorrekcióra. Az értő figyelem alkalmazása Idegen nyelvű szövegek önálló megértése a segédeszközök (pl. egynyelvű szótárak) gyakorlott használatával Kitekintés a magyar nyelv életére Könyv- és könyvtárhasználat

KÖVETELMÉNYEK	<p>Egyéb műveltségterületi</p> <p>Kereszttantervi (pl. életpálya-építési, szociális)</p>	<p>Kombinatorikus képesség</p> <p>Tolerancia, empatikus képesség</p> <p>Kooperációs képesség</p> <p>Problémamegoldó képesség</p> <p>– A tanuló tudja, hogy a finn rokona a magyarnak, és miért az (legalább 2-3 erős érv megértett elsajátítása)</p> <p>– Tudjon megnevezni a finnen kívül legalább 2-3 másik finnugor nyelvet, tudja, hogy az egyes rokon nyelveket körülbelül hányan és hol beszélik</p> <p>– Ismerjen meg néhány módszert arra, hogy miképp használhatjuk a szabályos hangváltozások ismeretét idegen nyelvek tanulásakor</p> <p>– Megfelelően előkészített adatok birtokában tudjon mondattani és alakítani párhuzamot is vonni két rokon idegen nyelv közt, és ezt is képes legyen a nyelvtanulásában alkalmazni</p> <p>– Legyen fogalma arról, hogy körülbelül hány nyelv van a világon, ismerje a jelentősebb nyelvcsaládokat, tudjon példát elszigetelt nyelvekre</p> <p>– Ismerjen a finnugoron kívüli fontosabb rokonítási kísérleteket és azok érvelésének hibásságát</p>
ÉRTÉKELÉS	<p>Folyamati:</p> <p>A feladatok értékelése, a megértést szondázó mintavétel a házi feladatokból</p> <p>A tanári reflexiók folyamatosan, óráról órára, feladatról feladatra jelennek meg mind az egyéni, mind a csoportos tevékenységekkel kapcsolatban</p> <p>Kimeneti:</p> <p>A feladatlap célja a fejezetben tanultak alkalmazása</p>	
MÓDSZERTANI AJÁNLÁS		<p>Kooperatív csoportok és egyéni feladatmegoldás, egyezségre jutás, közös gondolkodás</p>
TÁMOGATÓ RENDSZER, SZAKIRODALOM		<p>A szakirodalmat az egyes feladatoknál tüntettük föl</p>

1. MAGYAR ÉS MÁS FINNUGOR SZAVAK KÖZÖTTI RENDSZERES HASONLÓSÁGOK

(4 óra)

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1–3. feladat

Mi fán terem a nyelvrokonság? I.

T/1.

5. oldal

5 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy felvezesse a fejezet fő fogalmát, amely vélhetőleg nem ismeretlen a gyerekek számára, de könnyen lehet, hogy tudásuk pontatlan vagy homályos ezzel kapcsolatban. A feladat elvégzésével pontosabb képet kaphatunk előzetes tudásukról is.

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, tanulási önismeret

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: egyéni

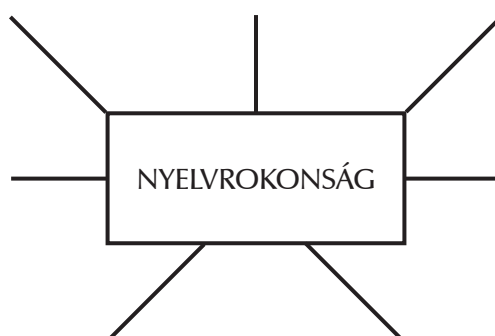
Módszerek, eljárások: pókhálóábrás asszociáció (grafikai szervező)

Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk meg, hogy a magyar és más nyelvek milyen nyelvekből fejlődtek ki. A nyelvek rokonságának és eredetének vizsgálata a nyelvi vizsgálódásnak és a nyelvészetnek régi területe. Sok nyelv esetében sikerült több módszer együttes használatával megállapítani, hogy pontosan milyen viszonyban vannak egymással, és mely esetleg mára kihalt nyelvből (olyan nyelvből, amelyet senki sem beszél már) származtathatók. Azonban egyes nyelveknél (pl. japán) nem lehetett még egyértelműen meghatározni, hogy milyen más nyelvekkel állnak rokoni kapcsolatban, és a megfelelő adatok hiányában talán sosem leszünk képesek erre.

A következő órákon olyan módszerekkel dolgozunk, amelyekkel két vagy több nyelv hozható kapcsolatba az alapján, hogy ugyanabból a nyelvből eredeztethetők-e. Néhány módszerrel úgy ismerkedünk meg, hogy több nyelvből vett szavakat, kifejezéseket és szövegeket hasonlítottunk össze.

1. Mi jut eszedbe arról a szóról, hogy nyelvrokonság?

Írj le minél több ehhez kapcsolódó szót, illetve kifejezést 5 perc alatt! Használj pókhálóábrát, és dolgozz kék tollal!

Mi fán terem a nyelvrokonság? II.

T/2.

5. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

Ebben a feladatban a gyerekek együtt dolgozva olyan újabb ismereteket tudnak feleleveníteni a témával kapcsolatban, amelyek esetleg egyedül nem jutottak eszükbe. A fejezet zárásakor ismét készítettünk velük pókhálóábrát, hogy össze lehessen hasonlítani a fejezet előtti és annak lezárásakor meglévő tudásukat. Őrizzük meg a csoportok és az osztály ábráit, és jegyezzük fel, kik alkottak egy-egy csoportot, hogy azok változatlan formában újra szervezhetőek legyenek később! Az órák során tartsuk mindig szem előtt a gyerekek asszociációit, amelyek alapján láthatjuk, hogy miről tudnak többet, illetve kevesebbet! A gyengébb területek megerősítésére szánjunk lehetőség esetén több időt! Ha mód van rá, akkor a csoport pókhálóábrája kerüljön bele a gyerekek feladatlapjába is!

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, tanulási önismeret, kooperáció, önérvényesítés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály 4-5 fős csoportokban

Munkaformák: heterogén csoportok

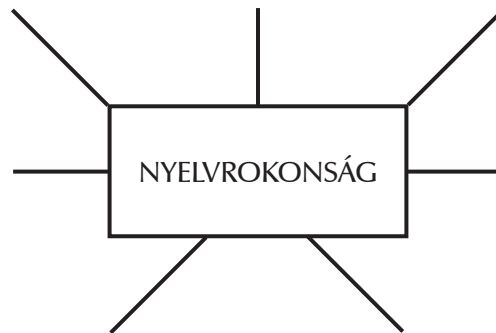
Módszerek, eljárások: pókhálóábrás asszociáció (grafikai szervező)

Eszközök: feladatlap, csomagolópapír, kék filctollak, mágnesek vagy gyurmaragasztó

2. A csoport egyeztesse az egyéni asszociációkat!

Készítsetek egy csoportábrát legfeljebb 12, legalább 8 elemmel, amelyben a csoport legfontosabb képzettársításai szerepelnek! Győzzétek meg egymást, jussatok egyezsége! Dolgozzatok kék filctollal!

T/3.

5. oldal

15 PERC

Mi fán terem a nyelvrokonság? III.

Tanári instrukciók

A feladat szerepe hasonló a korábbiakhoz, de ezzel kialakíthatunk egy még teljesebb, átfogó képet. A 3-3 szempontot igyekezzünk minél pontosabban betartani, hogy az összkép egyenletes legyen! Ha mód van rá, akkor az osztály pókhálóábrája kerüljön bele a gyerekek feladatlapjába is!

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, tanulási önismeret, kooperáció

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: pókhálóábrás asszociáció, megbeszélés

Eszközök: feladatlap, nagy csomagolópapír, kék filctollak, mágnesek vagy gyurmaragasztó

3. Közös pókháló

- a) Rajzoljatok egy közös pókhálóábrát úgy, hogy minden csoport írjon föl 3-3 általa kiválasztott olyan szót, amelyet a többiek még nem említettek!
- b) Figyeljétek meg, van-e olyan szó, amelyre minden csoport asszociált! Karikázzátok be ezeket az osztály közös pókhálóábráján!
- c) Mi lehet az oka ennek?
- d) Melyik asszociáció különösen érdekes vagy meglepő valamelyik másik csoportnál?

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 4. feladat

Rokonok I.

T/4.

6. oldal

10 PERC

Választható feladat (ha ez elmarad, akkor a következő is)

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a gyerekek közelebb kerüljenek a rokon nyelvek népeinek világához, hisz ha olyan nyelvekről tanulnak, amelyek távoliak és idegenek a számukra, nehezen várhatjuk el, hogy a felfedezett tudást kapcsolni tudják korábbi ismereteikhez. A feladat továbbá az iskolán kívüli csoportos munkában is kívánja a diákokat segíteni. Hozzunk létre a gyerekekből négy csoportot! A legjobb tájékozódási és információgyűjtési képességgel rendelkező gyerekek kerüljenek abba a csoportba, amelyik a manysikkal foglalkozik! A közepes anyaggyűjtési képességekkel rendelkezők kerüljenek a mari, észt csoportokba, és a legnehezebben tájékozódók a finnbe! Kérdezzük meg a gyerekeket, hogy járt-e valaki valamelyik népnél, vagy olvasott-e róla könyvet! Ha van ilyen gyerek, akkor kerüljön a megfelelő csoportba, ha ez nem mond különösebben ellent a fő csoportszervezési szempontnak. Ha a gyerekek tudása és az iskola technikai felszereltsége is megengedi, legyenek a prezentációk részben vagy teljesen digitálisak. Ha az iskola feltételei megengedik a projektoros bemutatót, akkor minden csoportba kerüljön egy gyerek, aki képes ezt technikailag is előállítani. Az is elképzelhető, hogy bizonyos csoportok digitálisan készülnek, mások nem. Biztassuk a gyerekeket, hogy az interneten is kutassanak, és ha lehet, akár idegen nyelven is, de figyelmeztessük őket, hogy a megtalált információt mindig kezeljék kritikusán! Egyetlen csoportban se legyen senki, aki nem dolgoz fel valamilyen területet! Az e) pont esetén, ha készíttetés éreznek a gyerekek, együttesen is bemutathatják az anyagot, de akkor azt meg is kell külön szervezniük.

A feladatok kidására szánjunk kb. 10 percet!

Eszközök: segédkönyvek könyvtárból, internet

Ajánlott segédkönyv: Zsirai Miklós: Finnugor rokonságunk. Trezor Kiadó, 1994

Kiemelt képességek, készségek: munkamegosztás kialakítása és betartása, kooperáció

Célcsoport – differenciálás – differenciálás: homogén csoportok (a differenciálás szempontjait l. a Tanári instrukciókban)

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: megbeszélés

4. Rokonainkról

- a) Minden csoport készítsen egy rövid bemutatót a kapott nép (finn, észt, mari vagy manysi) mindennapjairól, népszokásairól, irodalmáról, történelméről, írásrendszeréről, jelenlegi társadalmi és földrajzi helyzetéről!
Minden témakörnek legyen egy vagy két felelőse, aki(k) utánanézik az adott témának!

- b) Az egyéni gyűjtéseket beépítve készüljtek fel egy rövid, legfeljebb 8 perces szóbeli vagy digitális bemutatóra!
- c) A kapott nép lakhelyét rajzoljátok rá egy csomagolópapírra felvázolt térképre, és írjátok rá, hogy hányan vannak!
- d) Rajzoljatok egy vicces, 8-10 kockás képregényt is a csomagolópapírra a nép neve mellett zárójelben megadott témára!

Népek:

finn (valamely fontos történelmi esemény)

észt (valamely fontos történelmi esemény)

mari (családi esemény: lakodalom)

manysi (medveünnep)

- e) Válasszatok valakit a csoportból, aki az egész anyagot bemutatja a következő órán!

2. lépés: 5. feladat

Kik is ők?

T/5.

7. oldal

45 PERC

Ha az előző lépést nem választottuk, úgy ez is kimarad

Tanári instrukciók

A feladatban megadott nyelvsorrend nem kötelező érvényű. Kérjünk fel mindig egy másik csoportból időmérőt, és az előadások végétével hagyjunk időt kérdésekre és értékelésre is!

Kiemelt képességek, készségek: munkamegosztás kialakítása és betartása, kooperáció

Célcsoport – differenciálás: előző csoportok

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: prezentáció

Eszközök: „zsúrkocsi” (projektor, asztali számítógép/notebook; írásvetítő) vagy aktív tábla, mágnesek vagy gyurmarasztó, filctollak, csomagolópapírok

5. Mutassátok be a korábbi órán megadott szempontok alapján a következő népeket!

Az előadások végén készítsetek rövid jegyzetet a hallottakról a füzetetekbe!

finn, észt, mari, manysi

3. lépés: 6. feladat

Édes Szibéria

T/6.

7. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a gyerekek megfigyeljék: a manysi számok feltűnően hasonlítanak a magyar megfelelőikre. A tanult idegen nyelv számaival való összevetésre azért van szükség, hogy azt is lássák: a más, egymással nem rokon nyelvek számai általában nem hasonlítanak egymásra, azaz a hasonlóság nem véletlenszerű. A manysi számokkal való hasonlóság megfigyelését a későbbiekben újabb finnugor nyelvekre is kiterjesztjük. A manysira azért esett a választás, mert a manysi számok mutatják a legnagyobb alaki hasonlóságot a magyarokkal.

A kerettörténetre azért van szükség, hogy a gyerekek egy kicsit közelebb kerüljenek az egyébként tőlünk meglehetősen távol levő kultúrákhoz, és jobban bele tudják élni magukat a nyelvrokonság „kutatásába”. A feladatban nem kell a gyerekeknek szabályos hangmegfeleléseket megfigyelniük. Az idegen nyelvi adatokat időnként egyszerűsítve írtuk át, hogy a gyerekeket ne terheljük feleslegesen hangtani részletekkel, ennek megfelelően az elemzések, összehasonlítások is már ezeken az időnként egyszerűsített alakokon alapulnak a megoldásokban. A feladatokban 4-5 fős heterogén csoportokban vegyenek részt a tanulók! A feladat végén beszéljük meg frontálisan is a tapasztalatokat!

Kiemelt képességek, készségek: következtetés, összefüggés felfogása

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

6. Számok Szibériában

Egy nyaralás keretében szibériai kalandtúrát nyertek, így a nyári vakáció egy hónapját ott töltöttek el. Vezetők, Szasa, helyi lakos, csak anyanyelvén, manysiul tud, és még egy kicsit oroszul is beszél. Az első nap halászni visz el titeket. Mivel nem tudtok vele beszélgetni, úgy döntötök, hogy pár elkapott szót megtanultok tőle. Az első nap a számokra kerül a sor.

MAGYAR	MANYSI	TANULT IDEGEN NYELV
egy	akva	
két, kettő	kit, kitig	
három	hurum	
négy	nyile	
öt	at	
hat	hot	
hét	szat	
nyolc	nyollov	
kilenc	ontollov	
tíz	lov	
húsz	husz	
száz	szat	

- Mely számo(ka)t lenne a legkönnyebb, mely(ek)et a legnehezebb megtanulni?
- Milyen összefüggéseket láttok a magyar és a manysi számok alakjai közt?
- Írjátok a harmadik oszlopba a tanult idegen nyelv megfelelő szavait! Hasonlítanak-e ezek is a magyar számokra? Mi lehet ennek az oka?

MEGOLDÁSOK:

Itt és a későbbiekben is a V a magánhangzót, a C a mássalhangzót jelöli. A zárójel a választhatóságra utal, a kettőspont a hosszúságra.

- Az összes magyar és manysi szám 1–6-ig, a 20 és a 100 finnugor eredetű. A hasonlóság leginkább a 2–6, 20 és 100 számoknál a szembetűnő.

Vélhetőleg az alakilag jobban hasonlító számokat tartják majd könnyebben megtanulhatónak. Ha más szempontokat hoznak fel, beszéljük meg azokat is, de törekedjünk arra, hogy az alakai hasonlóság mindenképpen előkerüljön!

- Az itt megadott hasonlóságoknak nem kell mindegyikét felismerni, de az is elképzelhető, hogy a gyerekek további, más jellegű hasonlóságokat is észrevesznek. A megoldásban megadott észrevételeknek azonban csak akkor adjunk helyt, ha azok megalapozottak!

1: nincs könnyen felismerhető formai hasonlóság

2: Alaki hasonlóság: $kVt(:)V(g)$, azaz k -val kezdődik, tartalmaz a szó belsejében t -t, és a magánhangzók elöl képzettek, az első szótagban az e és az i csak nyíltságban különbözik

3: Alaki hasonlóság: $hV(:)rVm$; a magánhangzók mind hátul képzettek, de a magyarban nyíltabbak, és az első szótagban a magánhangzó hosszabb is; a második szótagban az ajakkerekítés szempontjából is megegyeznek a magánhangzók

4: Alaki hasonlóság: $nyVC(V)$; ny -nyel kezdődik, amit egy ajakkerekítés nélküli zárt vagy félig zárt, elöl képzett magánhangzó követ; a magyar magánhangzó nyíltabb

- 5: Alaki hasonlóság: Vt; egy szótagos, és t-re végződik
 6: Alaki hasonlóság: hVt; a magyar szó itt is nyíltabb, mint a kettő, a három és a négy esetében is
 7: Alaki hasonlóság: CVt; egy szótagos és t-re végződik
 8: Alaki hasonlóság: nyol(c/o)(lov); a nyol-ig azonos a szó
 9: nincs könnyen felismerhető alaki hasonlóság
 10: Alaki hasonlóság: CVC szerkezet, nincs könnyen felismerhető alaki hasonlóság.
 20: Alaki hasonlóság: Cu(:)s; az első mássalhangzó zárhang, és a magyar és a manysi képzési helye is elég közel van; a szótag többi része a magánhangzó rövidegétől eltekintve azonos
 100: Alaki hasonlóság: sza(:)(t) a szó eleje hasonló; a t és a z képzési helye hasonló

c) Például:

angol: *one, two, three, four, five, six, seven, eight, nine, ten, twenty, hundred*

német: *ein, zwei, drei, vier, fünf, sechs, sieben, acht, neun, zehn, zwanzig, hundert*

spanyol: *uno/una, dos, tres, cuatro, cinco, seis, siete, ocho, nueve, diez, veinte, cien*

Nem hasonlítanak a magyar szavakra, mert nem rokonai a magyar nyelvnek. Ha más érvek is előkerülnek, akkor beszéljük meg azokat is! Némileg hasonlít a német *ein* a magyar egy-hez és a spanyol *diez* a magyar tíz-hez, de ezek csak véletlenek, vetessük észre vagy mutassunk rá, hogy a manysival mennyivel rendszeresebbek a megfelelések!

3. lépés: 7–8. feladat

Szomszédolás

T/7–8.

8. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A gyerekek maradjanak a korábbi csoportokban! A feladat szerepe, hogy az előző feladatban megfigyelt jelenségeket újabb példák bevonásával általánosítsák. A manysi mellé bekerül a hanti és a finn, míg a magyarral nem rokon nyelvek közé a tatár és az orosz tartozik. A több példa láttán a gyerekek már tudnak általánosítani, hogy a hasonlóbb nyelvek egy csoportot alkotnak, és bizonyos nyelvektől egyformán különböznek, míg egymásra bizonyos vonatkozásokban hasonlítanak. A feladatnak itt sem szerepe az alapos etimológiai elemzés vagy a szabályos hangmegfelelések tüzetes keresése. A feladat végén beszéljük meg frontálisan is a tapasztalatokat!

A 8. feladatot végezhetjük frontálisan, de kiadható egyéni vagy párfeladatnak is. Lényege, hogy a tanulók gyakorolják a családfáról (általában a szemléltető jellegű ábráról) való olvasást. Az ismeretközlő szöveget mintegy a kinyert információk – egyéni vagy közös – ellenőrzésére is használhatjuk.

Kiemelt képességek, készségek: következtetés, kiegészítés, általánosítás

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

7. Szomszédolás

A következő héten Szasával egy nagyobb túrára mentek, hogy jobban megismerkedjete a Szibériában lakó emberekkel. Szasát, habár ő még az erdők embere, szintén megfertőzte a vásárlási láz, és mindig megáll a piacokon, hogy ezt-azt vegyen. A vásárokon sok más nyelven beszélő emberrel is találkoztok. Elcsíptek újabb számokat is, amelyeket le is jegyeztek egy füzetbe.

MAGYAR	MANYSI	A) NYELV	B) NYELV	C) NYELV	D) NYELV
egy	akva	ej	ber	agyin	yksi (ükszi)
két, kettő	kit, kitig	kit, katgen	ike	dvá	kaksi (kakszi)
három	hurum	kolem	öcs	tri	kolme
négy	nyile	nyele	dürt	csitüri	neljä (nélje)
öt	at	vet	bis	pjátý	viisi (víszi)
hat	hot	kut	alti	seszty	kuusi (kúszí)
hét	szat	lapet	jide	szem	seitsemän (szejtszemen)
nyolc	nyollov	nyileg	szigez	voszem	kahdeksan (kahdekszan)
kilenc	ontollov	irjeng	tugiz	gyevity	yhdeksän (ühdekszen)
tíz	lov	jeng	un	gyeszity	kymmenen (kümminen)
húsz	husz	kosz	jegerme	dvádcaty	kaksikymmentä (kaksziküm- mente)
száz	szat	szat	jöz	szto	sata (szata)

- Melyik nyelvek hasonlítanak jobban egymásra a számok alapján?
- Melyik nyelv(ek) hasonlít(anak) a legjobban a számok alapján a magyarra? Melyik(ek) legkevésbé?
- A magyarhoz hasonlító nyelveknél melyek azok az alaki hasonlóságok, amelyek mindegyikre igazak? Melyek azok, amelyek csak a magyarra és a manysira állnak? Mi lehet ennek az oka?
- Változnának-e a korábbi kérdésekre adott válaszaitok annak ismeretében, hogy a fenti nyelvek a következők voltak?

magyar	manysi	hanti	tatár	orosz	finn
--------	--------	-------	-------	-------	------

MEGOLDÁSOK:

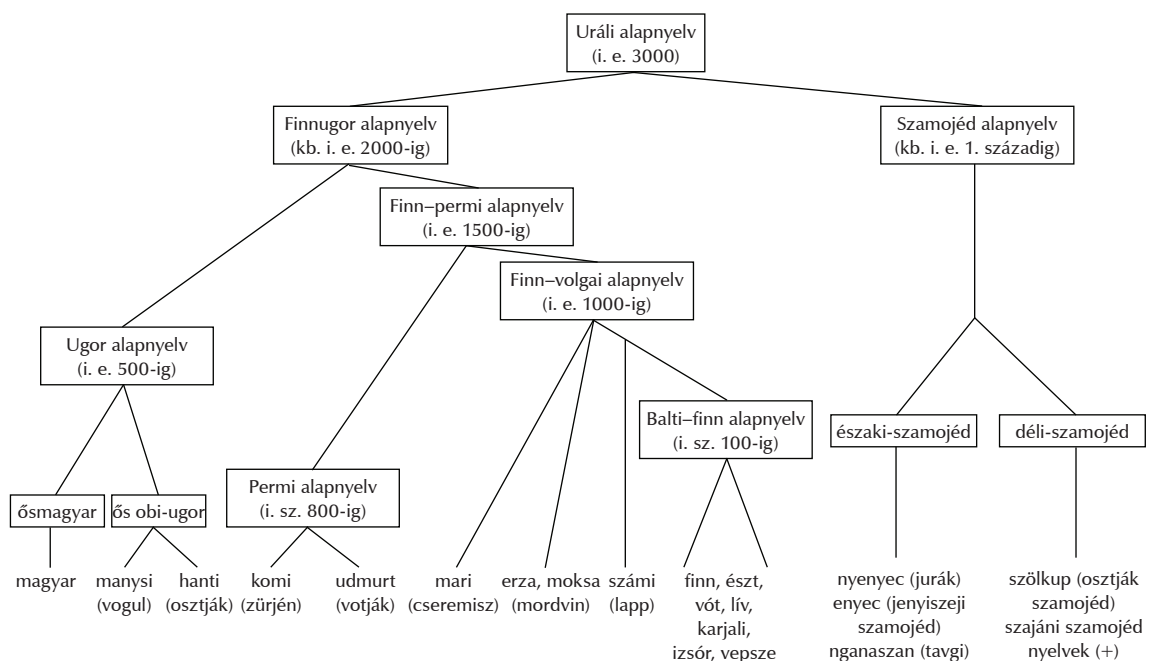
- a) A magyar, a manysi, az A) (hanti) és a D) (finn) nyelv.
- b) A magyar számok a manysi és a hanti számokra hasonlítanak a legjobban, hisz ők igen közeli rokonaink. A legkevésbé a B) (tatár) nyelv hasonlít a számok vonatkozásában, mert ott még a száz is eléggé különbözik a többi nyelv számaitól.
- c)
- 1: A magyarhoz itt a hanti hasonlít a legjobban, a finn inkább a manysira hasonlít.
  - 2: Mind *k*-val kezdődik, és kétszótagos. A magyar, a manysi és a hanti jobban hasonlítanak egymásra.
  - 3: A finn és hanti kilóg a szókezdő *k* miatt, de a hasonlóság még itt is megvan.
  - 4: Itt is a hanti hasonlít jobban a magyarra.
  - 5: A manysi itt a *Vt* szerkezet miatt jobban hasonlít a magyarra. A finn hasonlít itt is a legkevésbé.
  - 6: A finn és a hanti a *kolméhez*, *kolemhez* hasonlóan szintén *k*-val kezdődik. Ezt a rendszeres megfelelést már megfigyelhetik vagy felhívhatjuk rá a figyelmüket.
  - 7: A magyarhoz a manysi a szó szerkezetével és a záró *t*-vel a legjobban hasonlít.
  - 8: A finn itt radikálisabban különbözik. A manysi és a hanti meglehetősen hasonlítanak.
  - 9: Itt inkább csak a hanti és a finn közt figyelhető meg hasonlóság.
  - 10: Nincs szembeűnő hasonlóság.
  - 20: A magyar, manysi és hanti alakok hasonlítanak. A finn alak a kettőből és a tízből áll össze.
  - 100: Nagy hasonlóság, apró eltérések, a manysi és a hanti jobban hasonlít a magyarra és egymásra.

Látható, hogy a manysi és a hanti hasonlít legjobban egymásra, utána pedig a magyarra hasonlítanak a leginkább.

- d) Optimális esetben nem, de érdekes észrevételek kerülhetnek elő.

8. Olvassátok el és értelmezzétek az alábbi családfát!

Fogalmazzatok meg teljes mondatokban az információt, amit a családfa hordoz!

Két nyelvet rokonnak tekintünk akkor, ha tudományos eszközökkel bizonyítható, hogy ugyanabból a nyelvből fejlődtek ki. Gyakran egy régebbi nyelvből nemcsak kettő, hanem több másik nyelv is ered, amelyekből ezután újabb nyelvek alakulhatnak ki. Az olykor sok évezredes fejlődés során ezek a nyelvek annyira megváltozhatnak, hogy beszélőik már egyáltalán nem értik egymást, sőt nem is tűnik nekik hasonlónak a másik nyelv. Így van ez a finn és a magyar esetében is. A görögnek is rokona például a portugál, de akárcsak egy finn és egy magyar, ők sem értenek semmit egymás beszédéből.

A magyar nyelv az uráli nyelvcsaládba tartozik. Az ebbe a nyelvcsaládba tartozó nyelveknek megközelítőleg 24 millió beszélőjük van. Az uráli nyelvek közé tartozik még a finn és az észti nyelv is. A magyaron kívül ennek a két népnek van csak saját országa; ezek az Európai Uniónak is tagjai. A finnek megközelítőleg 5,5 millióan vannak, és Finnországban kívül még Svédországban, Norvégiában és Oroszországban élnek nagyobb számban. Az észtek alig vannak többen, mint egymillió. A többi uráli nyelvnek csak egymilliónál kevesebb beszélője van, némelyiket, mint a lívet, már csak páran beszélnek. A magyar nyelv az uráli nyelvcsalád ugor ágába tartozik, és legközelebbi rokonai az ún. obi-ugor nyelvek: a hanti (másképpen: osztják) körülbelül 13-14 ezer és a manysi (másképpen: vogul) körülbelül 3 ezer beszélővel. Legközelebbi rokonaink az oroszországi Észak-Szibériában élnek.

Az uráli alapnyelvből a finnugor alapnyelv és a szamojéd alapnyelv fejlődött ki. A finnugor alapnyelvből alakult ki később az ugor alapnyelv, amelyből már a magyar is származik. Az uráli alapnyelv olyan kihalt nyelv, mint a latin. De ezt ma már senki sem beszéli, írásos adatok nem maradtak fenn róla, csak a belőle kifejlődött nyelvek alapján tudjuk elképzelni, hogy milyen lehetett. A finnugor alapnyelvet az Urál hegység (Oroszországban Európa és Ázsia határát képezi) környékén beszélték közel négyezer évvel ezelőtt.

4. lépés: 9. feladat

Birtokos szerkezetek

T/9.

11. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a már korábban megfigyelt alaki hasonlóságok mellett a morfológiai hasonlóságok is előkerüljenek. A gyerekek vélhetőleg jó hasznát veszik az összehasonlításban a korábban megfigyelt alaki párhuzamoknak is. A feladatban rá kell ébredniük, hogy a pusztán szó szintű hasonlóságokon túl a rokon nyelvek között sokszor vannak szerkezeti párhuzamok is. A feladatba szándékosan került a magyar ház-ra hasonlító angol house (hogy lássák, a pusztán szó szintű hasonlóság nem elég) és török példa is, hogy lássák, a ragozáson túl további megerősítő bizonyíték a szó szintű hasonlóság. A kettő együtt csak a finn és a mordvin példában van meg. A tanulók 4-5 fős heterogén csoportokban dolgozzanak! A feladat végén beszéljük meg frontálisan is a tapasztalatokat!

Kiemelt képességek, készségek: analógia, nyelvi problémaérzékenység, következtetés

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

9. Birtokos szerkezetek

Az alábbi táblázat minden sorába más-más nyelven írtunk be kifejezéseket, amelyek oszloponként ugyanazt jelentik.

1. NYELV	evim	evin	evi	evimiz	eviniz	evleri
2. NYELV	my house	your house	his/her house	our house	your house	their house
3. NYELV	kotani	kotasi	kotansa	kotamme	kotanne	kotansa
4. NYELV	a minha casa	a tua casa	a sua casa	a nossa casa	a vossa casa	a sua casa
5. NYELV	kutem	kuten	kutel	kutiv	kutin	kutil
6. NYELV	nyumba yangu	nyumba yako	nyumba yake	nyumba yetu	nyumba yenu	nyumba yao
7. NYELV	kudom	kudot	kudozo	kudonok	kudonk	kudost
8. NYELV	boku no taku	kimi no taku	kare/kanojo no taku	watakus-hitachi no taku	anatatachi no taku	karera/kanojotachi no taku
MAGYAR	házam	házad	háza	házunk	házatok	házuk

- a) A fenti táblázatban vannak-e olyan nyelvek a magyaron kívül, amelyeket felismertek? Ha ötletekben bizonytalanok vagytok, vagy csak homályos az elképzelésetek, akkor is írjátok be!

1. nyelv	
2. nyelv	
3. nyelv	
4. nyelv	
5. nyelv	
6. nyelv	
7. nyelv	
8. nyelv	

b) Mi utalhat a házra és mi a birtokosra az egyes nyelvekben?

1. nyelv
  2. nyelv
  3. nyelv
  4. nyelv
  5. nyelv
  6. nyelv
  7. nyelv
  8. nyelv
- magyar nyelv

c) Melyik nyelvénél hasonlít a 'ház' jelentésű elem a magyar ház szóra?

d) Melyik nyelvénél hasonlít a birtokos személyére utaló nyelvi elem a magyar megfelelőjére?

e) Van-e olyan nyelv, amelynél a ház szó nagyon különböző a magyartól, de a birtoklást hasonló módon fejezik ki benne?

f) Mely nyelvek lehetnek a magyar rokonai? Állításotokat támasszátok alá!

MEGOLDÁSOK:

a)

1. nyelv	török
2. nyelv	angol
3. nyelv	finn
4. nyelv	portugál
5. nyelv	hanti
6. nyelv	szuahéli
7. nyelv	mordvin
8. nyelv	japán

b) A feladatnak nem célja a szegmentálás, elég, ha nagyjából azonosítják a gyerekek, hogy melyik szó vagy a szavak melyik része milyen jelentést hordoz. Az itt közölt tagolás is csak a jelenlegi adatok alapján helyes, hisz ez önmagában is elég bonyolult nyelvészeti kérdés (maga az is, hogy lehet-e egyáltalán szegmentálni), ezért nem is várjuk ezt a gyerekektől.

1. nyelv: ev 'ház', birtoklásra utal: *-im/-in/-i/-imiz/-iniz/-leri*

2. nyelv: *house* 'ház', birtoklásra utal: *my, your, her, his, our, your, their*

3. nyelv: *kota* 'ház', birtoklásra utal: *-ni/-si/-nsa/-mme/-nne/-nsa* (a *kota* pontosan lapp típusú sátor jelent, a 'ház' *talo*)

4. nyelv: *casa* 'ház', birtoklásra utal: *a minha, a tua, a sua, a nossa, a vossa, a sua*

5. nyelv: *kota* 'ház', birtoklásra utal: -em/-en/-el/-iv/-in/-il

6. nyelv: *nyumba* 'ház', birtoklásra utal: *yangu, yako, yake, yetu, yenu, yao*

7. nyelv: *kut* 'ház', birtoklásra utal: -om/-ot/-ozo/-onok/-onk/-ost

8. nyelv: *taku* 'ház', birtoklásra utal: *boku no, kimi no, kare no, kanojo no, watakushitachi no, anatatachi no, karera no, kanojotachi no*

magyar nyelv: ház 'ház', birtoklásra utal: -am/-ad/-a/-unk/-atok/-uk

- c) A *kota*, *kut* és a *kudo* hasonlít a magyar *ház*ra. A *kota*, *kut* és *kudo* k-ja kapcsolatba hozható a szókezdő magyar *h*-val. Ilyet már láttak a számoknál is. Azt is megfigyelhették, hogy a magyar magánhangzók „általában” nyíltabbak, a *t* pedig lehet *z* (lásd *sat, sot, sata*). A *t*-*d* zöngés–zöngétlen pár is hasonló, és a szóvégi magánhangzóra, illetve annak magyarban való eltűnésére is láttak már példát (*sata, kolme*). Nem túl valószínű, de elképzelhető, hogy a birtokos személyrag 'a' hangja és a *kota*, *kudo* utolsó magánhangzója közt is párhuzamot vélnek látni. Egy ilyen meglátás nyelvtörténeti szempontból talán helyes lenne, de nem várjuk el.
- d) A mordvinban és a finnben is birtokos személyragok vannak, mint a magyarban, ezek E/1. esetében hasonlítanak a magyarra a finnél és a mordvinnál, E/2. esetében a mordvinnál, E/3-ban a mordvinnál és a finnél is, T/1-ben a mordvin hasonló, T/2-ben a mordvin záró *t*-je hasonló, T/3-ban a hasonlóság nem feltűnő.

Itt természetesen nem alapos etimológiai megfelelésekre utalunk, hanem a gyerekek által is észrevehetőekre.

- e) A törökben, habár a 'ház' és a birtokos személyragok alakjai nem hasonlítanak a finnugor nyelvekben találhatóakra, hasonló megoldást alkalmaznak a birtoklás kifejezésére: *tő* + birtokos személyrag egy szón belül.
- f) A mordvin és a finn. Az érvelés a c) pontban megfigyelt jelenségek alapján támasztható alá.

5. lépés: 10. feladat

Szabályos hangmegfelelések

T/10.

12. oldal

30 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a korábban már szórványosan előbukkanó szabályos hangmegfeleléses eseteket rendszerezze és összefoglalja, valamint bevezesse a fogalmat, mert erre a későbbi modulok is támaszkodnak. Az összehasonlításokat a gyerekek magyar, manysi és finn szavakon végzik. Elég a megoldásokban kiemelt jelenségek megfigyelése is. A tanulók 4-5 fős heterogén csoportokban dolgozzanak! A feladat végén beszéljük meg frontálisan is a tapasztalatokat!

Kiemelt képességek, készségek: nyelvi problémaérzékenység, analógia

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek: feladatmegoldás

10. Szabályos hangmegfelelések

- a) Rendezzék hármas csoportokba a következő szavakat aszerint, hogy melyek vezethetők vissza ugyanarra a finnugor alapnyelvbeli szóra!

kunta, punoo, fő, pun, pää, fa, pa, hulep, pen, kalin, lintu, három, kumpua, puu, kolme, hal, kul, kala, lunt, kup, had, hurum, fazék, lúd, fon, hont, hab, pót, háló, pata

- b) Állapítsátok meg, hogy milyen hangtani összefüggések vannak egy hármas csoporton belül! Ez alapján milyen nagyobb csoportokat tudtok létrehozni? Lehetnek olyan hármasok, amelyek több csoportba is illenek?

- c) Megváltoztatja a csoportosítást, ha ismeritek az egyes szavak jelentését? Mi mondható el a szavak jelentéséről?

kunta ('had'), punoo ('fon'), pun ('fon'), pää ('fő'), pa ('fa'), hulep ('háló'), pen ('fő'), kalin ('háló'), lintu ('madár'), kumpua ('bugyog'), puu ('fa'), kolme ('három'), kul ('hal'), kala ('hal'), lunt ('lúd'), kup ('hab'), hurum ('három'), hont ('had'), pót ('fazék'), pata ('fazék')

- d) Miért mások az alábbi hármasok, mint amelyeket fentebb találtatok? Indokoljátok állításaitokat!

ház – Haus (német) – hasa (toscanai olasz)

udvar – dvor (cseh) – dvor (orosz)

autó – avtomobil (manysi) – auto (finn)

televízió – tyelevizor (manysi) – televisio (finn)

rádió – ragyio (manysi) – radio (finn)

MEGOLDÁSOK:

a)

fon – pun – punoo

fő – pen – pää

fazék – pót – pata

fa – pa – puu

háló – hulep – kalin

három – hurum – kolme

hal – kul – kala

had – hont – kunta

lúd – lunt – lintu (a finn jelentése 'madár')

hab – kup – kumpua [a finn jelentése 'bugyog, buzog, előtör (víz)']

b)

- Szó eleji *p* a magyarban *f* (*fon, fő, fazék, fa* csoport);
- szó eleji *k* a magyarban *h* (*háló, három, hal, had, hab* csoport), bár az nem derül ki ezekből az adatokból, hogy csak hátul képzett magánhangzók előtt igaz ez;
- nazális + zöngétlen zárhang – a magyarban; a zárhang zöngés párja szerepel egyedül (*had, lúd, hab* csoport);
- a finnben a *VtV*, a manysiban a *Vt* hangsor, a magyarban *Vz* (*fazék*);
- a magyar hátul képzett magánhangzók a példákban „általában” nyíltabbak (*fon, három, hal, had, hab*);
- a finnben található szóvégi magánhangzók nincsenek meg a magyarban, de a manysiban sem (*fon, fazék, három, hal, lúd, hab*). A *nyile* ‘négy’ manysi példával már láttak kivételt.

A *fő* és a *lúd* kivételével mindegyik szó több csoportba is sorolható.

Elképzelhető, hogy a gyerekek még más összefüggésre is bukkannak, ezeket is támasszák alá érvekkel és példákkal.

- c) Vélhetőleg nem, de elképzelhető, hogy bizonyos rossz párosításokat korigálva újabb összefüggéseket látnak meg. A szavak főleg alapvető dolgokra, cselekvésekre utalnak, amelyekre már az uráli alapnyelv beszélőinek is szükségük lehetett mindennapjaikban.
- d) A párok azért mások, mert a német és az olasz nem rokonai a magyar nyelvnek, ezt az orosz számok esetén már látták. Ha szükséges, akkor a számok felkerülhetnek a táblára a munka megkönnyítése érdekében. Ugyanaz igaz a második sorban található magyar, cseh, orosz sorra, bár ott az egyezés nem véletlenszerű, hanem átvétel. Ennek felismerése nem fontos. A 3–5. sorban lévő magyar, manysi, finn párok késői, egymástól független átvételek, abból az időből, amikor már e nyelvek beszélői nem érintkeztek rendszeresen egymással, azaz a közös nyelvi eredet kizárt.

Toszkán olasz számok: *uno, due, tre, quattro, cinque, sei, sette, otto, nove, dieci*

Cseh számok: *jeden/jedna/jedno, dva/dve, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět, deset*

A SZABÁLYOS HANGMEGFELELÉS két rokon nyelvénél megfigyelhető jelenség. Ilyenkor az azonos eredetű szavakban az egyik nyelvben található hangok vagy hangcsoportok a másik nyelvben mindig ugyanazoknak a hangoknak vagy hangcsoportoknak feleltethetők meg. Például:

fa – pa vagy *fon – pun*: a magyar *f* mindig *p* a szó elején a manysiban;

had – kunta vagy *lúd – lintu*: ha a magyarban magánhangzó után zöngés zárhang áll, akkor a finnben mindig nazális és a zárhang zöngétlen párja.

Ez a jelenség azzal magyarázható, hogy a korábbi közös nyelvállapot egyes hangjai, hangcsoportjai mindkét nyelvben egyformán változtak vagy őrződtek meg bizonyos hangkörnyezetekben, de a két nyelvben eltérő módon. Például a *k* a magyarban *h*-vá alakult hátul képzett magánhangzók előtt: *három* < uráli alapnyelvi **kolme/*kulme*, míg a finnben a *k* megőrződött: *kolme*. (Azonban a *k* megmaradt a magyarban az elől képzett magánhangzók előtt: *kő* < uráli alapnyelvi **kiwe*. A *k* a finnben ilyenkor is megőrződött: *kivi*.)

REFLEKTÁLÁS

5. lépés: 11. feladat

Levél Szibériából

T/11.

14. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat lehetőséget teremt arra, hogy a gyerekek összegezzék a modulban megszerzett tudásukat, megfogalmazzák véleményüket, kételyeiket, esetleg felszínre kerüljenek a problémák, és kiderüljön, hogy mit nem értettek meg pontosan. Házi feladatnak is feladható.

Kiemelt képességek, készségek: önálló gondolatok megfogalmazása

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: levélírás

11. Levél Szibériából

- a) Írj legalább 10-15 mondatos levelet szüleidnek Szibériából arról, hogy milyen érdekes megfigyeléseket tettetek a magyar nyelv uráli rokonságáról!
- b) Leveledben szerepeljen egy-két érv, amely meggyőzött arról, hogy a magyar az uráli nyelvek közé tartozik!
- c) Leveledben írd a rokon nyelvek sajátosságairól is néhány sort!

2. A NYELVROKONSÁG FŐ KRITÉRIUMAI, A TANULT IDEGEN NYELV ROKONSÁGI VISZONYAI

(4 óra)

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1–2. feladat

Játék a térképpel

T/1.

15. oldal

30 PERC

A két feladat közül az egyik választható

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy minél több nyelv előkerüljön, és azoknak a térképre helyezésével később könnyebb legyen a rokonsági viszonyokról, kapcsolatokról is beszélni. A feladat végén minden csoport egy képviselője mutassa be 2 percben, hogy milyen eredményre jutottak, és ezt közösen beszéljük meg! Végül a csoportok képviselőivel rajzoltassunk egy közös nagy térképet, amire minden helyesen betájolt nyelv felkerül. Ha fontosabb európai nyelvek hiányoznak (olyanok például, amelyek valamelyik nagyobb országban hivatalos nyelvek), akkor vezessük rá a gyerekeket, hogy azok is felkerüljenek. Csak a legutolsó esetben javasoljunk mi nyelvet arra, hogy a közös térképen legyen. Ha holt nyelveket említenek, azok is felkerülhetnek a térképre, de más színű filctollal írjuk fel, mint a többit. A tanulók dolgozzanak 4-5 fős heterogén csoportokban, a feladat végén beszéljük meg közösen a tanulságokat!

Nemzetiségi iskolában/osztályban különös gonddal jelöljék a nemzetiségi nyelv anyországot! Ahol beás vagy lovári anyanyelvű tanulók is vannak, feltétlenül kerüljön szóba nyelvük eredete!

A kisebbségi-többségi nyelvek kérdése – ha ez foglalkoztatja a közösséget – itt kerüljön elő! (Az anyanyelv szerepe a szocializációban, iskolázottság és többségi nyelv viszonya, nyelvpolitikai alapvetések stb. Ajánljuk Réger Zita *Utak a nyelvhez* című, a világhálón is elérhető könyvét.)

Kiemelt képességek, készségek: felidézési pontosság és gyorsaság, kooperáció, topográfia

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: játék térképpel

Eszközök: nagyméretű, de üres (csak a partvonalak és nagyobb folyók vannak berajzolva), ún. vaktérkép Európáról és a Földről (csoportonként 1-1), Európa- és Föld-vaktérkép még nagyobb méretben (mágnesekkel vagy más módon lehessen a táblára rögzíteni), vékonyan fogó színes filctollak

A következő feladatok során más nyelvek rokonsági viszonyait vizsgáljuk. Természetesen nem térünk ki minden nyelvre, így csak néhány számunkra különösen fontos – főleg Európában és Afrikában beszélt – nyelvről és azok rokonsági viszonyaival foglalkozunk. Az előző órák hangtani megfigyeléseit tovább bővítjük, de itt már mondattani párhuzamokra is kitérünk két rokon nyelv kapcsán. A feladatsor végén egy hosszabb szövegrészlet többnyelvű összehasonlításával rendszerezzük eddigi ismereteinket.

1. Játék a térképpel

- Írjátok minél több nyelvet a térképek azon részeire, ahol azokat beszélik! Az európai nyelveket a kinagyított Európa-térképre írjátok, míg a többi nyelvet a Föld térképére!
- Mit gondoltok, hány nyelvet beszélnek a Földön?

MEGOLDÁSOK:

- Erre a feladatra nem lehet felsorolni az összes jó megoldást, ezért mindenképpen vigyünk magunkkal az órára 1-2 olyan könyvet, amiben a világ nyelvei vannak legalább hozzávetőlegesen felsorolva, hogy a gyerekek munkájában tudjunk segíteni, és tudjuk azt ellenőrizni is! Javasoljuk a következő forrásokat:

Fodor István: *A világ nyelvei*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999

Fodor István: *A világ nyelvei és nyelvcsaládjai*. Budapest, Tinta Kiadó, 2004

David Crystal: *A nyelv enciklopédiája*. Budapest, Osiris, 2003

<http://www.nytud.hu/portal/nyelvek.html>

- Hozzávetőlegesen 7000 nyelv van a Földön, de legyünk ebben rugalmasak, mert a téma szakértői is elég eltérő véleményeket szoktak megfogalmazni, hisz sokszor nehéz eldönteni két „nyelvről”, hogy azok valóban külön nyelvek-e vagy ugyanannak a nyelvnek jelentősen különböző nyelvjárásai.

Honnan ered?

T/2.

15. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat még mindig a meglévő tudás felelevenítésére koncentrál. A gyerekek már biztosan hallottak több holt nyelvről is, amelyeket azonban nem biztos, hogy el tudnak helyezni vagy kapcsolatba hozni ma is élő nyelvekkel. A feladatnak nem szerepe a holt nyelvek és a ma élő nyelvek alapos megfeleltetése, elég, ha a legfontosabb összefüggések felismerésre vagy felelevenítésre kerülnek. A tanulók dolgozzanak 4-5 fős heterogén csoportokban, a feladat végén beszéljük meg közösen a tanulságokat! Itt kitérhetünk az esetleges nemzetiségi nyelv rokonságára is.

Kiemelt képességek, készségek: összefüggés felfogása, előzetes tudás előhívása

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

Eszközök: az előző feladatban használt térképek, vékonyan fogó színes filctollak

2. Honnan ered?

- Milyen nyelveket tudtok felsorolni, amelyeket már nem beszélnek, mert kihaltak? Ezeket is írjátok fel a térképekre, ha tudjátok, de más színnel, mint a ma is élő nyelveket!
- Mely nyelvekről gondoljátok azt, hogy egymás rokonai? Állításotokat indokoljátok is! Mely nyelvek származhatnak az a) pontban említett holt nyelvekből?
- Karikázzátok be a csoport térképén a rokonnak gondolt nyelveket azonos színnel! Ugyanezzel a színnel karikázzátok be azt a nyelvet is, amelyikből származhatnak!

MEGOLDÁSOK:

- Itt is sok megoldás lehetséges. Elhangozhat a latin, ógörög, gall, óegyiptomi, pun, sumer, akkád, asszír, babiloni, tokhár, hun, illír, trák, fríg, ibér, etruszk, oszk, hettita, germán, dák, ószláv, avar, gepida, gót, vandál nyelv, a finnugor alapnyelv stb.

Az előző feladatokban említett könyvek használatát ajánljuk itt is.

- Annak függvényében, hogy milyen nyelvek kerültek az előző feladatban a térképre, számos megoldás lehetséges.

2. lépés: 3. feladat

Közelebbi rokonok

T/3.

16. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

A feladatban azt a tudást kívánjuk feleleveníteni, hogy nagyon közeli rokon nyelvek valóban pusztán hangzás alapján is azonosíthatók, és ilyenkor az intonáció, a hasonló szavak nagy száma nagyban segít. Amennyiben a gyerekeknek első hallásra nehéz a feladat, többször is meghallgathatjuk a felvételt. A kérdéseket a tanulók 4-5 fős heterogén csoportokban beszéljék meg, majd utána közösen egyeztessünk!

Kiemelt képességek, készségek: figyelemkoncentráció, ítéletalkotás

Munkaformák, módszerek: csoportos, frontális

E s z k ö z ö k : magnó, CD-lejátszó vagy számítógép, kazetta vagy CD
(a hanghordozón szlovákul, csehül és szerbül lehet ugyanazt a rövid szöveget hallani)

A SZÖVEGEK:

Cseh: Pokud se výrobek dostane do očí, vypláchněte je důkladně vodou. Nelijte koncentrát přímo na prádlo. Skladujte mimo dosah dětí. Spotřebujte do 18 měsíců od data výroby uvedeného na obalu. Neskladujte při nižší teplotě než 5 °C!

Szlovák: Ak sa výrobok dostane do očí, vypláchnite ich dôkladne vodou. Nelejte koncentrát priamo na bielizeň. Skladujte mimo dosah detí. Spotrebujte do 18 mesiacov od dátumu výroby uvedeného na obale. Neskladujte pri teplote nižšej ako 5 °C!

Szerb: Dodajte pri poslednjem ispiranju. U slučaju kontakta sa očima, odmah isperite vodom. Ne nanositi direktno na rublje. Držati van domašaja dece. Posle svake upotrebe, ruke isprati u čistoj vodi. Rok upotrebe: 18 meseci od datuma proizvodnje utisnutog na pakovanju. Čuvati na temperaturi iznad 5 °C!

3. Közelebbi rokonok

- Hallgassátok figyelmesen a következő három rövid felvételt! Mind a három ugyanabból a nyelvcsaládból származik, de kettő közelebbi rokona egymásnak. Melyik ez a kettő?
- Mi segített a felismerésben?

MEGOLDÁSOK:

- cseh és szlovák

JELENTÉSTEREMTÉS

3. lépés: 4. feladat

T/4. A) 16. oldal

20 PERC

Lehet választani a feladat A) és B) része közül

Tanári instrukciók

A feladatban a korábban már megfigyelt szabályos hangmegfelelések kerülnek elő. Az újdonság annyi, hogy ezeket most nem a magyarral rokon nyelveken vizsgáljuk, valamint összefüggésbe hozzuk a nyelvtanulással is. A feladat vélhetőleg azzal a tanulással is fog végződni, hogy egy újabb rokon nyelv tanulásakor a már ismert rokon nyelvvel való összefüggések ismerete könnyíteti a nyelvtanulást. Hozunk létre 3 nagy heterogén csoportot, amelyen belül kialakítjuk majd a párokat! A feladatot a végén beszéljük meg közösen!

Ha a kiejtéssel kapcsolatban kérdések merülnek fel, néhány fontosabb tudnivaló:

– Az ékezetek mindkét nyelvben a hangsúly helyét jelölik: a hangsúly magánhangzóra végződő szavaknál általában az utolsó előtti szótagon van (*imposible*), mássalhangzóra végződőeknél (kivéve az *-n-t* és az *-s-t*) általában az utolsó szótagon (*lealtad*), és az ettől a szabálytól való eltérést jelöli az ékezet (*imposível*).

– Az *ão* a magyar anyanyelvűek számára igen furcsa beszédhangot jelöl: tulajdonképpen egy orrhangon ejtett (nazális) *au* kettőshangzóról van szó.

– A *h* betűt sem a spanyolban, sem a portugálban nem ejtik.

Kiemelt képességek, készségek: összehasonlítás, analógia

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos (elnevezéseik: piros, kék, sárga csoport), és azon belül pármunka, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

4. Rokon nyelvek szavai

A) Tanuljunk szavakat!

imposible – *imposível* 'lehetetlen'
lealtad – *lealdade* 'hűség'
habitación – *habitação* 'szoba'
determinación – *determinação* 'elhatározás'
bondad – *bondade* 'jóság'
recomendación – *recomendação* 'ajánlás'
verdad – *verdade* 'igazság'
crueldad – *crueldade* 'kegyetlenség'
iluminación – *iluminação* 'világítás'

Piros csoport

a) A csoportban lévő párosok egyik tagja tanulja meg a spanyol, a másik a portugál szavakat úgy, hogy a másik nyelvű szavakat nem nézi!

Spanyol:

imposible 'lehetetlen'
lealtad 'hűség'
habitación 'szoba'
determinación 'elhatározás'
bondad 'jóság'
recomendación 'ajánlás'
verdad 'igazság'
crueldad 'kegyetlenség'
iluminación 'világítás'

Portugál:

imposível 'lehetetlen'

lealdade 'hűség'

habitacão 'szoba'

determinação 'elhatározás'

bondade 'jószág'

recomendação 'ajánlás'

verdade 'igazság'

crueldade 'kegyetlenség'

iluminação 'világítás'

b) Mondjátok fel a szavakat a párotoknak 10 perc tanulási idő elteltével! Ha a kiejtéssel gondjaitok vannak, akkor le is írhatjátok neki!

c) Számoljátok meg, átlagosan hány spanyol és hány portugál szót tudtak helyesen felidézni a csoport tagjai!

Spanyol: .....

Portugál: .....

Kék csoport

a) A csoportban lévő párosok egyik tagja tanulja meg a spanyol, a másik a portugál szavakat! 5 percet kaptok arra, hogy a spanyol és a portugál szavak közti összefüggéseket megfigyeljétek!

Spanyol – portugál

imposible – imposível 'lehetetlen'

lealtad – lealdade 'hűség'

habitación – habitacão 'szoba'

determinación – determinação 'elhatározás'

bondad – bondade 'jószág'

recomendación – recomendação 'ajánlás'

verdad – verdade 'igazság'

crueldad – crueldade 'kegyetlenség'

iluminación – iluminação 'világítás'

b) Mondjátok fel a szavakat a párotoknak 5 perc tanulási idő elteltével! Ha a kiejtéssel gondjaitok vannak, akkor le is írhatjátok neki!

c) Számoljátok meg, átlagosan hány spanyol és hány portugál szót tudtak helyesen felidézni a csoport tagjai!

Spanyol: .....

Portugál: .....

Sárga csoport

- a) A csoportban lévő párosok egyik tagja tanulja meg a spanyol, a másik a portugál szavakat! 5 percet kaptok arra, hogy a spanyol és a portugál szavak közti összefüggéseket megfigyeljétek!

Spanyol – portugál

imposible – imposível 'lehetetlen'
 lealtad – lealdade 'hűség'
 habitación – habitação 'szoba'
 determinación – determinação 'elhatározás'
 bondad – bondade 'jóság'
 recomendación – recomendação 'ajánlás'
 verdad – verdade 'igazság'
 crueldad – crueldade 'kegyetlenség'
 iluminación – iluminação 'világítás'

- b) Mondjátok fel a szavakat a párotoknak 5 perc tanulási idő elteltével! Közben felmondjátok, a másik nyelven nézhetitek a szavakat! Ha a kiejtéssel gondjaitok vannak, akkor le is írhatjátok neki!

Spanyol – portugál

imposible – imposível 'lehetetlen'
 lealtad – lealdade 'hűség'
 habitación – habitação 'szoba'
 determinación – determinação 'elhatározás'
 bondad – bondade 'jóság'
 recomendación – recomendação 'ajánlás'
 verdad – verdade 'igazság'
 crueldad – crueldade 'kegyetlenség'
 iluminación – iluminação 'világítás'

- c) Számoljátok meg, átlagosan hány spanyol és hány portugál szót tudtak helyesen felidézni a csoport tagjai!

Spanyol: .....

Portugál: .....

T/4. B) 16. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladatban a korábban már megfigyelt szabályos hangmegfelelések kerülnek elő. Az újdonság annyi, hogy ezeket most nem a magyarral rokon nyelveken vizsgáljuk, valamint összefüggésbe hozzuk a nyelvtanulással is. A feladat vélhetőleg azzal a tanulással is fog végződni, hogy egy

újabb rokon nyelv tanulásakor a már ismert rokon nyelvvel való összefüggések ismerete könnyítheti a nyelvtanulást. A gyerekek párokban oldják meg a feladatot, majd utána beszéljük meg közösen!

Ha a kiejtéssel kapcsolatban kérdések merülnek fel, néhány fontosabb tudnivaló:

– Az ékezetek mindkét nyelvben a hangsúly helyét jelölik: a hangsúly magánhangzóra végződő szavaknál általában az utolsó előtti szótagon van (*imposible*), mássalhangzóra végződőknél (kivéve az *-n-t* és az *-s-t*) általában az utolsó szótagon (*lealtad*), és az ettől a szabálytól való eltérést jelöli az ékezet (*imposível*).

– Az *ão* a magyar anyanyelvűek számára igen furcsa beszédhangot jelöl: tulajdonképpen egy orrhangon ejtett (nazális) *au* kettőshangzóról van szó.

– A *h* betűt sem a spanyolban, sem a portugálban nem ejtik.

Kiemelt képességek, készségek: összehasonlítás, analógia

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: pármunka, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

B) Tanuljunk szavakat!

Tanulmányozzátok az alábbi szópárokat! Milyen szabályosságokat tudtok köztük felfedezni? Erre 5 perccel van, majd újabb öt perccel, hogy a pár egyik tagja a spanyol, a másik a portugál szavakat tanulja meg!

Spanyol – portugál

imposible – imposível 'lehetetlen'

lealtad – lealdade 'hűség'

habitación – habitação 'szoba'

determinación – determinação 'elhatározás'

bondad – bondade 'jószág'

recomendación – recomendação 'ajánlás'

verdad – verdade 'igazság'

crueldad – crueldade 'kegyetlenség'

iluminación – iluminação 'világítás'

a) Mondjatok a pároknak egy általatok megtanult szót, amire neki rá kell vágnia a másik nyelvi megfelelőjét! Minden szó kerüljön elő, amire emlékeztek!

b) Számoljátok meg, hány párt tudtatok így felidézni!

4. lépés: 5. feladat

T/5. 20. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat lényege az, hogy a meglévő adatok alapján logikai és hangtani ismereteiket mozgósítva tippeljenek, és átgondolják az egész rokonítás hangtani részének mechanizmusát, majd ennek alapján megtalálják az alapnyelvi alakokat. A tanulók dolgozzanak 4-5 fős heterogén csoportokban, a feladat végén beszéljük meg közösen a tanulságokat!

Kiemelt képességek, készségek: alkalmazás, becslés, következtetés

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

5. Állapítsátok meg, hogy a korábbi nyelvi alakból milyen változásoknak kellett lezajlaniuk, hogy a mai nyelvekben lévő alakok létrejöhessenek!

gurdla (ószláv) → *hrdlo* (cseh), *gardlo* (lengyel), *grlo* (szerb, horvát), *gorlo* (orosz)

virhu (ószláv) → *vrch* (cseh), *wierzch* (lengyel), *vrh* (szerb, horvát), *verh* (orosz)

krev (ószláv) → *krev* (cseh), *krew* (lengyel), *krv* (szerb, horvát), *krov* (orosz)

bruodor (germán) → *brother* (angol), *Bruder* (német), *bródir* (izlandi), *Broder* (holland)

bluot (germán) → *blood* (angol), *Blut* (német), *blód* (izlandi), *blod* (dán, svéd, norvég)

fisc (germán) → *fish* (angol), *Fisch* (német), *vis* (holland), *fisk* (dán, svéd, norvég)

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK:

A lengyel *w* = *v*

gurdla ('*torok*'): cseh: (a *g* gégehang lett /*h*/), az *u* kiesett, a szóvégi a zártabb lett); lengyel: (a szóbelseji *u* nyíltabb lett, a szóvégi a zártabb lett); szerb, horvát: (az *u* és a *d* kiesett, a szóvégi a zártabb lett); orosz: (a szóbelseji *u* nyíltabb lett, a *d* kiesett, a szóvégi a zártabb lett)

virhu ('*tető, csúcs*'): cseh: (a *h* velarizált lett és zöngétlenedett /*ch*/, az *i* kiesett, az *u* lekopott); lengyel: (a szóbelseji *i* diftongizálódott /*ie*/), *h*-ből *zch* hangkapcsolat lett); szerb, horvát: (az *i* kiesett, az *u* lekopott); orosz: (a szóbelseji *i* nyíltabb lett, az *u* lekopott)

krev ('vér'): cseh (változatlan), lengyel: (változatlan); szerb, horvát: (az *e* kiesett); orosz: (az *o* elvesztette kerekességét és előlképzett lett)

bruodor ('fivér'): angol: (a diftongus egyszerűsödött és redukálódott, a második magánhangzó redukálódott); német: (a diftongus egyszerűsödött, az *o* elvesztette kerekességét és elől képzett lett); izlandi: (a diftongus egyszerűsödött hosszú magánhangzóra, az *o* elvesztette kerekességét, zártabb és elől képzett lett); holland: (a diftongus egyszerűsödött, az *o* elvesztette kerekességét és előlképzett lett)

bluot ('vér'): angol: (a diftongus egyszerűsödött és redukálódott, a szóvégi mássalhangzó zöngésedett); német: (a diftongus egyszerűsödött zárt magánhangzóra); izlandi: (a diftongus egyszerűsödött hosszú magánhangzóra, a szóvégi mássalhangzó zöngésedett); skandináv nyelvek: (a diftongus egyszerűsödött, a szóvégi mássalhangzó zöngésedett)

fisc ('hal'): angol: (a *c* lekopott); német: (a *c* lekopott); holland: (a *c* lekopott, és az *f* zöngésedett); skandináv nyelvek: (változatlan)

REFLEKTÁLÁS

5. lépés: 6. feladat

T/6. 21. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat arra kívánja a gyerekek figyelmét felhívni, hogy nem elég, ha két vagy több nyelvben az alakok hasonlóak, hanem az is fontos, hogy az alakokban lévő hangok és hangcsoportok megfeleltethetők legyenek egymásnak, és levezethetők legyenek egy ismert vagy legalábbis egy hipotetikus korábbi alakból. A feladat tanulságait a végén beszéljük meg közösen!

Kiemelt képességek, készségek: összehasonlítás, szembeállítás, analógia

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: egyéni, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

6. Az alábbi sorokban található szavak ugyanabból a korábbi nyelvből, közös alapnyelvből, közös őstől származnak.

Minden sorban van egy kakukktójás. Jelöld be, hogy melyik az! Választásod indokold is! A zárójelben az írástól eltérő kijelölt alakot láthatod.

son (szan), søn (szön), soc (szok), zoon (zón), Sohn (zón)

svet (szvet), svet (szvjet), skiet (szkjet)

práno, právo, pravda

hombre (ombre), homme (om), uomo, hotre (otrö)

mun-do, monde, modno, mondo

verd, world (vörl-d), wereld, Wasd (vaszt), Welt

MEGOLDÁSOK:

soc > nem jó, mert az összes többi alak végén *n* van, és az *n – k* megfelelés hangtanilag nem túl valószínű (átismételhető, amit a képzés helyéről 6.-ban tanultak)

skiet > nem jó, mert az összes többi alakban az *sz-t v* követi, itt pedig *k* van, és a *v – k* megfelelés hangtanilag nem túl valószínű

práno > nem jó, mert az összes többi alakban az *á-t v* követi, itt pedig *n* van, és a *v – n* megfelelés hangtanilag nem túl valószínű

hotre > nem jó, mert az összes többi alakban az *o-t m (br/m)* követi, ami levezethető egy korábbi alakból, de nehéz feltételezni egy olyan alakot, amiből az *mbr* és *zr* alakult

modno > nem jó, mert az összes többi alakban *nd* van, míg itt *dn*; ha ez is helyes alak lenne, akkor az összes többi szóban kellene feltételeznünk az egyébként nem túl gyakori metatézist.

Wasd > nem jó, mert az összes többi alak magánhangzói előtt képzettek, ráadásul ebben az alakban s található az *(r)(e)l* hangcsoport helyén, ami hangtanilag szintén kevésbé valószínű

Egy nyelv változása során a hangok vagy hangcsoportok bizonyos jegyekben hasonló hangokká vagy hangcsoportokká alakulhatnak át. Így lehetséges, hogy a *p* hang *f*-fé alakuljon át, amely szintén zöngétlen, és az ajkunkkal képezzük, de nem lehetséges, hogy ez a hang közvetlenül a tőle jelentősen eltérő *cs*-vé alakuljon át.

fon – pun > lehetséges pár.

fon – csun > a közös eredet kevésbé valószínű, közvetlen átalakulás nem lehetséges.

A nyelv változása során bizonyos hangok nemcsak megváltozhatnak, hanem el is tűnhetnek:

*kala (finnugor alapnyelvi) > hal; már a szóvégi *a* nélkül (a finnben azonban a szóvégi *a* is megmaradt).

6. lépés: 7–8. feladat

T/7.

22. oldal

40 PERC

Tanári instrukciók

A feladatban a korábban megszerzett tudást egy igen komplex feladat során mozgósítják, ahol az összes eddig vizsgált jelenséggel szembesülnek. A feladat igen jó lehetőséget kínál a kooperatív tanulástechnikák gyakorlására és az idegen nyelvhez való tudatosabb viszonyulás kialakítására is. A szókészleten kívüli párhuzamok felfedezése nehéz, bár gyümölcsöző feladat. Amennyiben

a gyerekeknek nehezen megy, akkor maradjanak csak a szó szintű párhuzamok keresésénél. A tanulók dolgozzanak 4 fős heterogén csoportokban, a tanulságokat a végén beszéljük meg! A munkában szemponttáblázatot is használhatunk.

Kiemelt képességek, készségek: kooperáció, analógia, összehasonlítás

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: három megy, egy marad (közzététel)

Válasszuk azt a nyelvcsalád-csoportot, amelyben a diákok által tanult idegen nyelv is található!

angol – német – dán – holland

spanyol – francia – olasz – román

cseh – szerb – orosz – szlovák

7. Hasonlítsátok össze az alábbi szövegeket, amelyek eltérő nyelveken ugyanannak a fordításai!

Keressetek minél több hasonlóságot az alábbi szempontok szerint:

- Szókincsbeli egyezések; esetleges szabályos hangmegfelelések.
- Alaktan (toldalékok típusai vagy azok hiánya); használnak-e névutókat, elöljárószavakat, és ha igen, miként
- Névszói szerkezetek felépítése: melléknév-főnév sorrendje, van-e egyeztetés stb.
- Mondat felépítése: hol van az alanyi rész, a ragozott igealak, módosítók stb.

GERMÁN CSOPORT

Dán

1. I begyndelsen var Ordet, og Ordet var for Guds åsyn, og Ordet var Gud!
2. Han var i begyndelsen hos Gud.
3. Alt er blevet til ved Ham, og uden Ham blev intet til af det, som er.
4. I Ham var Liv, og Livet var menneskenes Lys.
5. Og Lyset skinner i mørket, men mørket tog ikke imod Ham!

Angol

1. In the beginning was the Word, and the Word was with God, and the Word was God.
2. The same was in the beginning with God.
3. All things were made by him; and without him was not any thing made that was made.
4. In him was life; and the life was the light of men.
5. And the light shineth in darkness; and the darkness comprehended it not.

Német

1. Am Anfang war das Wort. Das Wort war bei Gott und das Wort war Gott.
2. Er war am Anfang bei Gott.
3. Durch ihn wurde alles geschaffen, was ist. Es gibt nichts, was er, das Wort, nicht geschaffen hat.
4. Das Leben selbst war in ihm, und dieses Leben schenkt allen Menschen Licht.
5. Das Licht scheint in der Dunkelheit, und die Dunkelheit konnte es nicht auslöschen.

Holland

1. In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God.
2. Dit was in den beginne bij God.
3. Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt, en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is.
4. In Hetzelve was het Leven, en het Leven was het Licht der mensen.
5. En het Licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft hetzelve niet begrepen.

SZLÁV CSOPORT*Szlovén*

1. Už od večnosti jestvovalo Slovo, ktoré bolo u Boha, a to Slovo bol Boh sám.
- 2-3. On, toto Slovo, stvoril všetko, čo jestvuje, a niet ničoho, čo by On nebol stvoril.
4. On je zdrojom všetkého života a svetlom pre každého človeka.
5. To svetlo prekonáva temnotu sveta a tá temnota ho nikdy nepohltí.

Szlovák

1. Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a Boh bol to Slovo.
2. Toto (Slovo) bolo na počiatku u Boha.
3. Ním povstalo všetko a bez Neho nepovstalo nič, čo povstalo.
4. V Ňom bol život a život bol svetlom ľudí.
5. To svetlo svieti v tme, ale tma Ho nepohltila.

Cseh

1. Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo byl Bůh.
2. To bylo na počátku u Boha.
3. Všechno povstalo skrze ne a bez neho nepovstalo nic, co jest.
4. V nem byl život a život byl světlo lidí.
5. To světlo ve tme svítí a tma je nepohltila.

Orosz (a szöveg eredetileg cirill betűs)

1. V nacsale büla szlova, i szlova büla u Boga, i szlova büla Bogam.
2. Ano bülo v nacsale u Boga.
3. Vszo, sto szuscsisztvujet, bülo szatvorina cserez Nyivo, i bez Nyivo nyicsivo iz tavo, sto jeszty, nye nacsala szuscsesztvovaty.
4. V nyom zakljucsina zszizny, i eta zszizny – szvet csilavecsesztvu.
5. Szvet szvetyit va tyme, i tyma nye paglatyila jego.

ÚJLATIN CSOPORT*Spanyol*

1. En el principio era el Verbo, el Verbo estaba con Dios y el Verbo era Dios.
2. Este estaba en el principio con Dios.
3. Todas las cosas por medio de él fueron hechas, y sin él nada de lo que ha sido hecho fue hecho.
4. En él estaba la vida, y la vida era la luz de los hombres.
5. La luz resplandece en las tinieblas, y las tinieblas no la dominaron.

Francia

1. Au commencement était celui qui est la Parole de Dieu. Il était avec Dieu, il était lui-même Dieu.
2. Au commencement, il était avec Dieu.
3. Tout a été créé par lui; rien de ce qui a été créé n'a été créé sans lui.
4. En lui résidait la vie, et cette vie était la lumière des hommes.
5. La lumière brille dans les ténèbres et les ténèbres ne l'ont pas étouffée.

Olasz

1. Nel principio era la Parola e la Parola era presso Dio, e la Parola era Dio.
2. Egli (la Parola) era nel principio con Dio.
3. Tutte le cose sono state fatte per mezzo di lui (la Parola), e senza di lui nessuna delle cose fatte è stata fatta.
4. In lui era la vita e la vita era la luce degli uomini.
5. E la luce risplende nelle tenebre e le tenebre non l'hanno compresa.

Román

1. La început era Cuvîntul, și Cuvîntul era cu Dumnezeu, și Cuvîntul era Dumnezeu.
2. El era la început cu Dumnezeu.
3. Toate lucrurile au fost facute prin El; și nimic din ce a fost facut, n'a fost facut fara El.
4. În El era viata, și viata era lumina oamenilor.
5. Lumina lumineaza în întunerec, și întunerecul n'a biruit -o.

MEGOLDÁSOK:

A feladatnak igen sok jó megoldása lehetséges, mi itt csupán néhány jó megoldás megadására szorítkozunk. Nem törekedtünk mindig teljes etimológiai hűségre, hisz ilyen kevés adat alapján ezt nem lehet elvárni a gyerekektől sem.

LATIN CSOPORT*Szókincsbeli párhuzamok:*

Dios (spanyol), *Dieu* (francia), *Dio* (olasz), *Dumnezeu* (román)

en (spanyol), *en* (francia), *nel* (olasz), *în* (román)

Parole (francia), *Parola* (olasz)

principio (spanyol), *principio* (olasz), *inceput* (román)

era (spanyol), *était* (francia), *era* (olasz), *era* (román)

con (spanyol), *con* (olasz), *cu* (román)

todas (spanyol), *tout* (francia), *tutte* (olasz), *toate* (román)

cosas (spanyol), *cose* (olasz)

medio (spanyol), *mezzo* (olasz)

por (spanyol), *par* (francia), *per* (olasz), *prin* (román)

él (spanyol), *lui* (francia), *lui* (olasz), *el* (román)

de (spanyol), *di* (olasz)

vida (spanyol), *vie* (francia), *vita* (olasz), *viata* (román)

la (spanyol), *la* (francia), *la* (olasz), *la* (román)

y (spanyol), *et* (francia), *e* (olasz)

luz (spanyol), *lumière* (francia), *luce* (olasz), *lumina* (román)

hombres (spanyol), *hommes* (francia), *uomini* (olasz), *oamenilor* (román)
de (spanyol), *des* (francia), *degli* (olasz)
resplandece (spanyol), *risplende* (olasz)
tinieblas (spanyol), *ténèbres* (francia), *tenebre* (olasz)
no (spanyol), *non* (olasz)

Alaktan:

Elöljárószók használata. Nincs nagyon ragozás vagy nem látszik; az olasz kapcsán talán feltűnhet az előljárószók és a névelők összevonása. A románban megfigyelhető az *întunerecul* és az *întunerecul* váltakozása. Ennek sincs párja. Felfedezhető, hogy a *Cuvîntul* is erre végződik. Megfigyelhető, hogy az egyetlen jelen idejű ige hasonló végű a román kivételével, ami szintén morfológiára utal, hisz ezek az igék más szóból erednek: *resplandece*, *brille*, *risplende*.

Szerkezetek:

Összetett múlt idejű igealakok figyelhetők meg: *fuero hechas*, *fost facut*, *state fatte*, *été créé*. A spanyolban feltűnhet a számbeli egyeztetés: *todas las cosas*, *las tinieblas*, *los hombres*. Ennek nyomai másutt nem feltűnőek.

Általános mondattani észrevételek:

A mondatok felépítése elég hasonló, a szórend a germán nyelvekhez képest kötöttnek tűnik mindenütt. Pl. az ige lehet tagmondat végén: *...și întunerecul n'a biruit -o*. De az alanyi rész után közvetlenül is: *La luz resplandece en las tinieblas*.

GERMÁN CSOPORT

Szókincsbeli párhuzamok:

(A megoldásokban időnként nem pontosan járunk el, mint például az *Ordet* szó esetében, ami nem a más nyelvekben lévő szó egy az egyben lévő megfelelője, hiszen a szóvégi *-et* tulajdonképpen a határozott névelővel egyező funkció. Az ilyen esetek jelzésétől azonban eltekintünk, hisz a szövegek alapján nem várhatjuk ezek felfedezését a gyerekektől.)

begyndelsen (dán), *beginning* (angol), *beginne* (holland)

i (dán), *in* (angol), *am* (német), *in* (van német *im* is más fordításokban, esetleg tudhatják, hogy itt az is lehetne, később a német *i* fel is bukkan *in* alakban)

var (dán), *was* (angol), *war* (német), *was* (holland)

Ordet (dán), *word* (angol), *Wort* (német), *Woord* (holland)

the (angol), *das* (német), *het* (holland); a *Lys* és a *Liv* példákból kitalálhatják a dán *et-et* is

og (dán), *and* (angol), *und* (német), *en* (holland)

Gud (dán), *God* (angol), *Gott* (német), *God* (holland)

bei (német), *bij* (holland); később előfordul az angol *by* is

alt (dán), *all* (angol), *alle* (német), *alle* (holland)

Ham (dán), *him* (angol), *ihn* (német), *Het(zelve)* (holland)

thing(s) (angol), *ding(en)* (holland)

made (angol), *geschaffen* (német), *gemaakt* (holland) (hasonló az angol és a holland ige, valamint a német és a holland igekötő)

Liv (dán), *life* (angol), *Leben* (német), *Leven* (holland),

selbst (német), *(Het)zelve* (holland),

menneskenes (dán), *men* (angol), *Menschen* (német), *mensen* (holland),

Lys (dán), *light* (angol), *Licht* (német), *Licht* (holland),
skinner (dán), *shineth* (angol), *scheint* (német), *schijnt* (holland),
darkness (angol), *Dunkelheit* (német), *duisternis* (holland),
not (angol), *nicht* (német), *niet* (holland),

Alaktan:

Előjárószókat használnak; az alanyi rész mindig jelen van; vélhetőleg egyszerű morfológia, mert az ismétlődő alakok általában azonos formában jelennek meg. Kivéve:

Dán: *Livet* – *Liv*, *Lyset* – *Lys*, *Guds* – *Gud*

Angol: *things* – *thing*

Német: *nichts* – *nicht*, *alles* – *allen*

Holland: *dingen* – *ding*

Szerkezetek:

A szó szintű módosítók megelőzik a módosított szót, pl.:

all things (angol) – *alle dingen* (holland)

in the beginning (angol) – *in den beginne* (holland)

Általános mondattani észrevételek:

Általános az alanyi rész + ige sorrend, ami megváltozik, ha valamit kiemelünk (például az 1. vers két első tagmondata).

SZLÁV CSOPORT

Szókincsbeli párhuzamok:

(*po*)*čiatku* (szlovák), (*po*)*čátku* (cseh), (*na*)*csale* (az oroszban más igekötő van a szó elején)

na (szlovák), *na* (cseh)

bol(o) (szlovén), *bol(o)* (szlovák), *byl(o)* (cseh), *bülo/a* (orosz)

Slovo (szlovén), *Slovo* (szlovák), *Slovo* (cseh), *Szlova* (orosz)

Boh(a) (szlovén), *Boh(a)* (szlovák), *Boha/Bůh* (cseh), *Boga(m)* (orosz)

u (szlovén), *u* (szlovák), *u* (cseh), *u* (orosz)

a (szlovén), *a* (szlovák), *a* (cseh), *i* (orosz)

to(to) (szlovén), *to(to)* (szlovák), *to* (cseh), *eta* (orosz)

povstalo (szlovák), *povstalo* (cseh)

všetko (szlovén), *všetko* (szlovák), *všechno* (cseh), *vszjo* (orosz)

bez (szlovák), *bez* (cseh), *bez* (orosz)

neho (szlovák), *neho* (cseh), *nyivo* (orosz)

ničoho (szlovén), *nic* (szlovák), *nic* (cseh), *nyicsivo* (orosz)

čo (szlovén), *čo* (szlovák), *co* (cseh), *sto* (orosz)

jestvuje/je (szlovén), *jest* (cseh), *jesty* (orosz)

(*ne*)*povstalo* (szlovák), *nepovstalo* (cseh)

stvoril (szlovén), *szatvorina* (orosz)

ne (szlovén), *ne* (szlovák), *ne* (cseh), *nye* (orosz)

v (szlovák), *v(e)* (cseh), *v(a)* (orosz)

ňom (szlovák), *něm* (cseh), *nyom* (orosz)

života (szlovén), *život* (szlovák), *život* (cseh), *zsizny* (orosz)

svetlo(m) (szlovén), *svetlo(m)* (szlovák), *svetlo* (cseh), *szvet* (orosz)

človeka (szlovén), csilavecsesztvu (orosz)
 ľudí (szlovák), lidí (cseh)
 sviati (szlovák), svítí (cseh), szvetyít (orosz)
 temnotu (szlovén), tme/a (szlovák), tmě/tma (cseh), tyme/a (orosz)
 nepohltí (szlovén), nepohltila (szlovák), nepohltila (cseh), nye paglatyila (orosz)
 ho (szlovén), ho (szlovák), jego (orosz)
 je (cseh), jego (orosz)

Alaktan:

Elöljárószókat használnak; az alanyi rész mindig jelen van. Számos alaknak van már ebben a rövid szövegben is alakváltozata, ami gazdag morfológiára utal, és sok esetben ezek párhuzamosnak tűnnek, pl. a *tme* szó és változatai a *v* elöljárószóval vagy változataival és anélkül. Vélhetőleg az elöljárószók után valami eset van, hisz egyes szavak elöljárószó után más alakban állnak.

Szerkezetek:

A tagadószó megelőzi a tagadottat: pl. *nye paglatyila* és megfelelői. A birtokos szerkezetek fordított sorrendűek: *svetlom ľudí, světlo lidí*.

Általános mondattani észrevételek:

A szöveg alapján meglehetősen szabadnak tűnik a szórend mindegyik nyelvben, ugyanakkor a mondatok elég hasonló felépítésűek (pl. a 2. vers, leszámítva a szlovén fordítást), ami annak is köszönhető persze, hogy mind ugyanannak a szövegnek hű fordításai. A névmási jellegű elem az orosz leszámítva az 5. versben az alanyi rész és az ige közé ékelődik a második tagmondatban.

Európában a legnagyobb számban indoeurópai nyelveket beszélnek (időnként indogermának is nevezik ezt a nyelvcsaládot). E nyelvek a tudomány jelenlegi állása szerint egy olyan régi nyelvből fejlődtek ki, amelyet ma már senki sem beszél, és mivel írásos nyomai sem maradtak fenn, senki sem tudja, milyen is lehetett pontosan, bár elképzeléseink vannak róla. Az indoeurópai nyelvcsalád fő ágai a következők: germán (pl. angol, német, holland, svéd, dán, norvég), újlatin (pl. spanyol, portugál, francia, olasz, román, beás, katalán, galíciai, rétoromán), balti szláv (pl. orosz, lengyel, ukrán, cseh, szerb, bolgár, belorusz, szlovák, horvát, szlovén, macedón, lett, litván), indoiráni (pl. perzsa, szanszkrit, hindi, bengáli, lovári, kurd). Habár beszélőik száma alapján ma kevésbé jelentősek, meg kell említenünk még a kelta (ír, walesi, breton, skót), a görög, az albán és az örmény ágot is. Az Európai Unión belül csak a baszk nyelvnek nem ismerjük rokonát. A magyarországi romák egy része által beszélt beás nyelv a román egyik változata, a lovári pedig néhány Indiában beszélt nyelv közeli rokona.

Ráismertetek a szövegre? Az idézetek a Bibliából, az Újszövetségből származnak: János evangéliumának első mondatait olvastátok különböző nyelveken.

Otthoni feladatnak szánjuk

T/8.

26. oldal

10 PERC

8. Gyűjtsétek össze az egyik nyelvcsaládon belül legalább 4 nyelvből, hogy miképp mondják a következőt!

házam, háza, háza, házunk, házatok, házuk

latin (spanyol, olasz, portugál, francia, román, katalán, rétoromán stb.)

balti szláv (orosz, lengyel, ukrán, cseh, szerb, bolgár, belorusz, szlovák, horvát, szlovén, macedón, lett, litván stb.)

germán (angol, német, holland, svéd, dán, norvég stb.)

kelta (ír, walesi, breton, skót stb.)

3. A NYELVROKONSÁG FŐ KRITÉRIUMAI, KÍSÉRLETEK A MAGYAR NYELV ALTERNATÍV ROKONÍTÁSÁIRA

(3 óra)

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

Választható feladat

T/1.

27. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a korábban megtanultakkal kapcsolatban állásfoglalásra sarkallja a gyerekeket, és ezáltal fel is elevenítse az ebben a modulban kritikusabban megvizsgálandó állításokat, ismereteket. A gondolkodás érdekében végzett írást ne osztályozzuk, és ezt előre közöljük a gyerekekkel! Kérjük arra őket, hogy a megadott időn belül folyamatosan írjanak, ne mérlegeljenek, ne tegyék megfontolás tárgyává gondolataikat, és mindent írjanak le, amit éreznek vagy ami eszükbe jut a témáról! A feladat végétével adjunk módot a közzétételre, végezzük el a megosztást pár-, csoport- és frontális szinten, amennyiben időkeretünk megengedi!

Kiemelt képességek, készségek: információk kritikai feldolgozása, ítéletalkotás, alkalmazás, érvelés

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: egyéni, esetleg páros/csoportos/frontális

Módszerek, eljárások: rövid esszé (kreatív írás)

A magyar nyelv rokonítására más elképzelések is léteznek, mint amit a korábbi órákon tanultunk, de ezek tudományos szempontból nem megfelelően megalapozottak, összehasonlító módszereik esetlegesek. Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg érintőlegesen, hogy mi a probléma ezekkel, milyen nyelvi megfigyelések felett siklanak át ezen elképzelések képviselői. Megvizsgáljuk azt is, hogy a nyelvek – és különösen a magyar nyelv – szókészletének melyik az a része, amely a legősibb időkből való. Ezeken az órákon megismerkedünk a magyar nyelv rokonításának történetével is. A fejezet zárásaképp egy játékos feladatban kicsit elkalandozunk, és megnézzük, milyen is lehetne a magyar nyelv 800 év múlva.

- 1. Írd le 10 percben, hogy mi az, ami szerinted a magyar nyelv uráli rokonítása mellett szól, és mi az, ami ellene! Írás közben a tartalomra és saját gondolataidra figyelj!**

2. lépés: 2. feladat

T/2. 28. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a felszínre kerüljenek a diákok vélekedései a finnugortól eltérő rokonítási kísérletekkel kapcsolatban. Elképzelhető, hogy hallottak már más rokonítási kísérletekről, amelyeknek tudományos megalapozatlanságával azonban nincsenek tisztában. A feladat szándékolatlan frontális, hisz elképzelhető, hogy több olyan gyerek van, aki még semmit sem hallott erről a témáról, és az ő esetükben az egyéni vagy a csoportos feladatmegoldás nem lenne célszerű.

Kiemelt képességek, készségek: ítéletalkotás, választás, döntés

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: megbeszélés

2. Rokonok?

- a) Tudtok-e olyan kísérletekről, amelyek a magyar nyelv más, nem uráli rokonítását célozzák? Mi ezeknek a lényegük?
- b) Milyen érveket tudtok felsorolni, amivel ezek az elméletek az uráltól eltérő rokonítást kívánják alátámasztani?
- c) Ezek vagy a korábbi órákon tanult érvek a meggyőzőbbek? Indokoljátok is válaszotokat!

JELENTÉSTEREMTÉS

3. lépés: 3. feladat

T/3. 28. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a gyerekek felismerjék: a leggyakrabban használt szavaink igen nagy százaléka finnugor eredetű, valamint hogy ezek a szavak általában elemi cselekvéseket, dolgokat, viszonyokat stb. jelentenek. Az igékre azért esett a választás, mert könnyebben „megragadhatók”, mint a névmások, kötőszók stb., ugyanakkor a gyakori igék nagyobb arányban finnugor eredetűek.

tűek, mint a jelenleg hozzáférhető korpuszok alapján gyakorinak minősített főnevek. Vélhetőleg ez a beszélt nyelvben másképp van, de mivel élőnyelvi gyakorisági szótár nem létezik a magyar nyelvre, kénytelenek voltunk az írott nyelvi korpuszok alapján számított gyakorisági adatokra hagyatkozni. A tanulók a feladatot 4-5 fős heterogén csoportokban oldják meg, majd a végén beszéljük meg közösen a tanulságokat!

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, összefüggés felfogása, szótárhasználat

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

Eszközök: Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (Akadémiai Kiadó), Magyar Nemzeti Szövegtár (<http://corpus.nytud.hu/mnsz/>), Szószablya webkorpusz, németül is tudó diákok használhatják a modernebb Etimologisches Wörterbuch der Ungarischen című szótárat (mkk.bme.hu/eszkozok/webkorpusz)

3. Gyakoriság

- a) Mit gondoltok, mi a 10 leggyakrabban használt ige?
- b) Ötleteiteket ellenőrizték valamelyik digitális gyakorisági szótárban!
- c) Nézzetek utána a 10 leggyakoribb ige eredetének egy etimológiai szótárban!
- d) Mi mondható el ezeknek az igéknek a jelentéséről?

MEGOLDÁSOK:

- b) Az MNSZ szerint az alábbiak:
van, kell, lesz, tud, mond, tesz, ad, akar, kerül, lát
A Szószablya webkorpusz szerint:
van, kell, lehet, lesz, nincs, áll, ad, jelent, kerül, tud
- c) Az összes szó uráli vagy finnugor eredetű, esetleg belső keletkezésű.
- d) Az igék alapvető cselekvésekre, állapotokra vagy történésekre utalnak. Talán a *kerül* lóg ki a leginkább.

4. lépés: 4. feladat

T/4. 29. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

A feladat lényege, hogy a gyerekeket rávezesse az alapszókincs fogalmának felismerésére, és arra, hogy ebbe hozzávetőlegesen milyen szavak tartoznak. A feladat másik célja, hogy a nyelvrokonság vizsgálatát érintőlegesen a történelemhez is kapcsolja. A tanulók a feladatot 4-5 fős heterogén csoportokban oldják meg, majd a végén beszéljük meg közösen a tanulságokat!

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, összefüggés felfogása, nyelvi problémaérzékenység, szótárhasználat, történeti látásmód, logika

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

Eszközök: Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (Akadémiai Kiadó), vagy németül is tudó diákok használhatják a modernebb Etimologisches Wörterbuch der Ungarischent

4. Ősi szavak?

- a) A magyarok és a finnek ősei 4000 éve váltak szét, és akkor még vadászó-, halászó életmódot folytattak. Döntsétek el a következő szavakról, lehetséges-e, hogy e nyelvekben közös eredetűek! Húzzátok alá azokat, amelyekről ezt el tudjátok képzelni!

könyv, élet, egér, puska, apa, kéz, ház, egyetem, gróf, vonat, úrhajó, víz, bolt, király, paprika, tank, nyíl, szem, avokádó, nyelv, ég, köd, tornádó, nyúl, oroszlán, bástya, fű, kés, telefon

- b) Tudtok-e még olyan szavakat mondani, amelyek 4000 évvel ezelőtt ezekben a nyelvekben meglehetettek?
- c) Mely szavakat jelöltétek volna még be, ha a magyar és a finn csak 500 éve vált volna szét? Választásokat indokoljátok is meg!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK:

- a) élet, egér, apa, kéz, ház, víz, nyíl, szem, nyelv, ég, köd, nyúl, fű, kés
- b) Itt tipikusan alapszókincsbe tartozó szavakat várunk.
- c) Könyv, puska, egyetem, gróf, bolt, király, oroszlán, bástya. Mert ötszáz évvel ezelőtt ezek a fogalmak és dolgok már a magyar nép számára ismertek voltak, így elvileg egy rokon nyelv szókincsébe is átkerülhettek volna ezek megfelelői.

5. lépés: 5. feladat

T/5.

30. oldal

10 PERC

Választható feladat, de az ismeretközlő szöveget fel kell dolgozni!

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a gyerekek konkrét példákon lássák, hogy egyes népszerű rokonítási elméletek mennyire tarthatatlanok és mennyire elrugaszkodtak a nyelvi tényektől. A tanulók a feladatot az eddigi 4-5 fős heterogén csoportokban oldják meg, majd a végén beszéljük meg közösen a tanulságokat!

Kiemelt képességek, készségek: ítéletalkotás, ismeretalkalmazás

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: megbeszélés

5. Számok

Hasonlítsátok össze az alábbi, számokat jelölő szavakat! Láttok-e alaki hasonlóságokat? Mely nyelvek lehetnek a magyar rokonai, melyek nem?

MAGYAR	MANYSI	A) NYELV	B) NYELV	C) NYELV	D) NYELV	E) NYELV	F) NYELV
egy	akva	ichi	dis	jí	ikte	thu	bir
két, kettő	kit, kitig	ni	min	a	koket	zal	iki
három	hurum	san	es	szan	kumet	ci	ücs
négy	nyile	shi	limmu	szy	nelet	sa	dört
öt	at	go	ia	vú	vizet	mach	bes
hat	hot	roku	as	liu	kudet	huth	alti
hét	szat	shichi	imin	tyhí	semet	semph	jedi
nyolc	nyollov	hachi	usszu	pá	kandase	cezp	szekiz
kilenc	ontollov	kyu	ilimmu	tyiú	indese	nurph	dokuz
tíz	lov	ju	u	sy	lu	šar	on
húsz	husz	ni ju	nis	er shi		zathrum	jirmi
száz	szat	hyaku	ges nimin	bai	šüdö	ismeretlen	jüz

MEGOLDÁSOK:

- a) nyelv: japán
- b) nyelv: sumer
- c) nyelv: kínai
- d) nyelv: mari
- e) nyelv: etruszk
- f) nyelv: török

A manysi mellett még a d) nyelv, azaz a mari a magyar rokona. A többi hasonlóság nem túl látványos, legfeljebb csak egy-egy szóra áll. A diákoknak feltűnhet a török és a korábban látott tatár számok hasonlósága.

Az ALAPSZÓKINCS egy nyelv szókincsének az a része, amely a nyelv legősibb korszakából származik, köznapi dolgokat, fogalmakat, cselekvéseket, tulajdonságokat stb. fejez ki, ezért ezeket a szavakat igen gyakran használjuk. Nyelvek rokonságának vizsgálatakor a szókincsnek ezt a részét szokták elsősorban figyelembe venni. Az alapszókincsbe tartoznak:

- alapvető cselekvések (pl. főz, süt, eszik, iszik, lő, lakik)
- alapvető testrészek (pl. szem, száj, kéz, fül, epe, könyök)
- természeti tárgyak, jelenségek (pl. ég, éj, csillag, hó, tó, vadon, ár, hegy, tűz, tél)
- egyszerű számnevek (egy, kettő, három, négy, öt, hat)
- személyes névmások (mind a hat)
- állatnevek és növénynevek (pl. méh, sün, hal, nyúl, egér, ló, hattyú, hangya, fűzfa, szilfa, hagyma, eper)
- egyszerű használati tárgyak (pl. ágy, ajtó, lepel, öv, szíjkés, nyereg, háló, íj, nyíl)
- rokonságra utaló kifejezések (pl. apa, anya, fiú, meny, vő, lány)

Ugyanakkor óvatosan kell bánni az ilyen „egyszerű” jelentésű szavakkal is, hiszen gyakoriságuk, hétköznapiságuk miatt éppen ezeknek van sok rokonértelmű kifejezőmódjuk, különböző stílusú megfelelőjük, pl. fej, kobak, búra stb.

6. lépés: 6. feladat

T/6. 31. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a diákok újabb példákon lássák: egyes népszerű rokonítási elméletek mennyire tarthatatlanok és mennyire elrugaskodtak a nyelvi tényektől. Ezúttal az igéket vizsgáljuk meg, amelyek az összehasonlításban eddig még nem szerepeltek, így az összehasonlítás újabb vonatkozásait ismerhetik meg. A tanulók a feladatot 4-5 fős heterogén csoportokban oldják meg, majd a végén beszéljük meg közösen a tanulságokat!

Kiemelt képességek, készségek: ítéletalkotás, ismeretalkalmazás

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

6. Hasonlítsátok össze a következő nyelvek igeragozását az alábbi példák alapján!

Melyek lehetnek a magyar rokonai és melyek nem?

A) NYELV	(watakushi wa/ boku wa) shiru	(anata wa/ kimi wa) shiru	(kare wa /kanojo wa) shiru	watakushi hitachi wa shiru	anatatachi wa shiru	(karera wa/ kanojotachi wa) shiru
B) NYELV	zu-en	zu-en	zu-e	zu-enden	zu-enzen	zu-ene
C) NYELV	palem	palat	pales	palena	paleda	palet
D) NYELV	vó csy tao	ní sy tao	thá csy tao	wómen csy tao	nímen csy tao	thámen csy tao
E) NYELV	bilirim	bilirszin	bilir	biliriz	bilirsziniz	bilirler
MAGYAR	tudok	tudsz	tud	tudunk	tudtok	tudnak

MEGOLDÁSOK:

a) nyelv: japán

b) nyelv: sumer

c) nyelv: mari

d) nyelv: kínai

e) nyelv: török

7. lépés: 7. feladat

T/7.

31. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a tanulók betekinthessenek olyan érvek alkalmazásába, amelyek órai munkában nem fedezhetők fel. Az előadásra, ha egy mód van, keressünk önként jelentkezőt! A feladatot úgy adjuk ki, hogy a tanulónak legyen ideje felkészülni otthon egy előre megbeszélte időpontra! A feladatot célszerű a modul elején kiadni.

Kiemelt képességek, készségek: figyelem-koncentráció, megértés, ítéletalkotás, kritikai gondolkodás

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: könyvismertetés, megbeszélés

Eszközök:

Ajánlott könyvek:

Pusztay János: Az „ugor–török háború” után. Magvető Kiadó, Budapest, 1977

Komoróczy Géza: Sumer és magyar? Magvető Kiadó, Budapest, 1976

Más könyvet is választhatunk megbízható szerző tollából.

7. Könyvekről

- Hallgassátok meg figyelmesen társatok könyvismertetőjét, majd tegyetek fel az elhangzottakkal kapcsolatban kérdéseket!
- Mondjátok el véleményeteket a beszámolóról és a könyvről is!

A magyar nyelv rokonítását a XV. század óta törekszenek megoldani a tudósok és a nyelvek iránt érdeklődők. Már II. Pius pápa is helyesen állapította meg egy olasz szerzetesre hivatkozva, hogy a magyar nyelv rokona a manysinak és a hantinak, bár állítását nem indokolta. Volt idő, mikor a magyart a héberrel rokonították, majd újabb és újabb ötletek merültek fel. Habár Sajnovics János és Gyarmathi Sámuel a XVIII. század végén a tudomány mai állása alapján is elfogadott módon bebizonyította, hogy a magyar finnugor nyelv, újabb és újabb rokonítási kísérletek bukkannak fel. Ezek közül a legismertebbek a magyar nyelvet a törökkel, a sumerral, a japánnal, a szanszkrittal, a görög-

gel, a kínaival és az etruszkkal rokonító elméletek. Eddig legalább 60 nyelvvel próbálták a magyart rokonítani. Ezeknek az elméleteknek a kidolgozása és népszerűsítése általában a nyelvtudományban csak kevésbé vagy egyáltalán nem jártas emberek nevéhez fűződik. Rokonítási kísérleteik javarészt véletlenszerű és nem rendszeres szómegfeleléseken, hibás adatokon vagy más véletlenszerű nyelvtani sajtáságokon alapulnak. Tudományos megalapozottságuk nincs. A magyar és a nemzetközi tudományos életben a magyar nyelv uráli származása elfogadott tény immár több mint 200 éve.

REFLEKTÁLÁS

8. lépés: 8. feladat

T/8. 32. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a gyerekek lehetőséget kapjanak egyéni, szubjektív benyomásaik megfogalmazására is. Ez különösen fontos: habár a nyelvrokonság a nyelvészetnek teljes jogú, tudományos része, gyakran az emberek érzelmi és nem értelmi módon viszonyulnak hozzá, és értelmezésébe belekevernek nem tudományos szempontokat is. Ezért jobb, ha mindenki szabadon megfogalmazhatja most benyomásait, és beszélhet róluk. A tanulók a feladatot 6-8 fős heterogén csoportokban oldják meg!

Kiemelt képességek, készségek: ítéletalkotás

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: kerekasztal-körforgó vagy tollak közepén

8. Mik azok a legfontosabb szempontok, amelyek alapján két nyelv rokonítható?

Tudsz-e olyat mondani, ami esetleg az órán még nem hangzott el? Mi számodra a legfontosabb, amit a nyelvrokonsággal kapcsolatban megtanultál?

9. lépés: 9. feladat

T/9. 32. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

A feladat szerepe, hogy a fejezetben tanultakat fiktív nyelvi adatokkal is gyakorolják a diákok, és ezáltal a gyerekek figyelme a konkrét adatokról az általánosabb elvekre irányuljon. A feladatot el-

sősorban nyelvek iránt fogékony gyerekeknek ajánljuk. A szövegeket esetleg módosíthatjuk úgy is, hogy csak kevesebb változás legyen bennük. Így a jelenségek könnyebben felismerhetők lesznek, a kevésbé jó meglátásokkal rendelkező gyerekek is élvezhetik a feladatot, és tanulhatnak belőle. A tanulók a feladatot 4-5 fős heterogén csoportokban oldják meg, majd a végén beszéljük meg közösen a tanulságokat!

Kiemelt képességek, készségek: következtetés, képzelet, analízis

Célcsoport – differenciálás: a korábbiakat gyorsabban megértők, a nyelvek iránt fogékony gyerekek vagy az osztály egésze

Munkaformák: csoportos, frontális

Módszerek, eljárások: szövegvizsgálat kitalált nyelven

9. Utazzunk!

Társaiddal birtokotokba jutott egy idő- és térbeli utazásra alkalmas szerkezet, amely képes arra is, hogy bármilyen nyelvről bármilyen nyelvre fordítson. Sajnos a gépezet még nem tökéletes, és nem tudja megmondani, hogy milyen nyelvről fordított nektek. Első kipróbálásakor egy Surunaja nevű bolygóra repít titeket 2792-be. A bolygón magyar és angol telepesek élnek, valamint a bennszülött navagarik. Készüljete fel arra, hogy mind az angol, mind a magyar eléggé megváltozott az elmúlt 800 évben! A bolygóra megérkezve két párbeszédet hallotok véletlenül:

Két vadász megjelenésű ember közt:

- Hellu, hovo timész?
- Hellu, azonadarábo.
- U, avan dadzserösz. És midzsinász azonadarábo?
- Émegyek kileni sikubágot.
- Tékár!
- Jóvan, élezek óvados.

Két kereskedő megjelenésű ember közt:

- Jonep, csodes vedő, izintit?
- Jonep, jesz indít. Itizplezsönt ináf forutazin indöunadara.
- Ver tugósz, májdiör frend?
- Ájgók tubáj fájv sikuba szkysz Innyúlanden.
- End itisz öbargen?
- Jesz, if jubájsz it frommagyarsz.

- a) Melyik lehet a magyar, melyik az angol?
- b) Mi változott a magyarban és az angolban? Miben hasonlít a magyar és az angol jobban egymásra, mint most?
- c) Próbáljátok meg mostani magyarra (vagy angolra) lefordítani a párbeszédeteket!
- d) Mely szavak lehetnek eredetileg navagarik?

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK:

- a) Az első a magyar, a második az angol.
- b) A magyarban a szóvégi magánhangzók rövidiek lettek (*hellu*) és zártabbá váltak (*hellu, hovo, azunadarábo, u*). Két magánhangzó közt zöngésedett a mássalhangzó: *dadzserösz, midzsinász, sikubágat* (sikubákat lenne), *élezek, óvados*. A -ban/-ben szerepében a -ba/-be teljesen megszilárdult (*azunadarábo azundarában* helyett). A névelők teljesen egybeforrottak a főnevekkel (*azunadárabo, avan*). A mássalhangzócsoportok első mássalhangzója kiesik: *azvan* → *avan, dandzserösz* → *dadzserösz, mitdzsinász* → *midzsinász, énmegyek* → *émegyek, killezni* → *kileni, tékkár* → *tékár, jólvan* → *jóvan, énelemek* → *élezek*.

A magyarban angolos szerkezetek jelentek meg.

Minden esetben megjelenik a személyes névmás: *timész, midzsinász, énmegyek, énelemek*.

Kijelentő mód, jelen idő, harmadik személyben is kell mindig ige: *avan* ← *az van*.

Kevésbé magyaros szórend: *émegyek kileni sikubágat* (a magyaros szórend *émegyek sikubágat kileni lenne*).

Angol jövevényszavak és kifejezések: *hellu, dadzserösz, kileni, tékár*.

Az angolban főleg olyan változásokat jelöltünk, amelyek következtében a magyarhoz lett hasonlóbb, hisz a gyerekek angoltudása kevésbé biztos, mint a magyar, így itt nem lett volna célszerű belső változások modellezésébe belemenni. Az *indít*-ben (*indeed*), az *itisz*-ben (*it is*), *szkinsz*-ben (*skins*) van szóvégi zöngétlenedés. Az előjárósók, személyes és birtokos névmások és a névelők egybeolvadtak a szavakkal – a magyarhoz hasonlóan: *forutazin, indöunadara, tugósz, májdiör, ájgók, tubáj, Innyúlanden, öbargen, jubájsz, frommagyarsz*.

A magyar mintájára igei ragok jelentek meg: *tugósz, ájgók, jubájsz*, és eltűnik a kérdésben használt angolos szerkezet is: *ver tugósz, itisz* (kérdésben *is it* helyett). Ahol az angol korábban a közeli jövőre utaló *going to* szerkezetet használt, most egyszerű jelen van:

Where are you going ← → *Ver tugósz*

Magyar szavak átvétele: *jonep* (a redukálva, tárgyrag elhagyva), *csodes* (a redukálva), *utaz, magyar*.

c)

– Szia, hova mész?

– Szia, a dzsungelbe.

– Oh, az veszélyes.

– És mit csinálsz a dzsungelben?

– Gorillákra vadászok.

– Vigyázz magadra!

– Jól van, óvatos leszek.

– Hello, nice weather, isn't it?

– Hello, yes indeed. It is pleasant enough for travelling in the jungle.

– Where are you going, my dear friend?

– I'm going to buy five gorilla skins in New London.

– Is it a bargain?

– Yes, if you buy it from Hungarians.

- d) A magyarban és az angolban a következő navagari jövevényszavak vannak: *unadara* (valamilyen veszélyes hely, ahol sikubák élnek), *sikuba* (bundás állat, amit vadásznak).

10. lépés: 10. feladat

Mit tudtam meg a nyelvrokonságról? I.

T/10. 34. oldal

5 PERC

Tanári instrukciók

A feladat eredményeképp a gyerekek össze tudják vetni, hogy személyes tudásuk miképp változott meg a nyelvrokonsággal kapcsolatban.

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, tanulási önismeret, metakogníció, reflexivitás

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: pókhálóábrás asszociáció

Eszközök: piros tollak vagy filctollak

- ||| **10. Mi jut eszedbe most arról a szóról, hogy nyelvrokonság?**
Egészítsd ki piros tollal a fejezet elején rajzolt pókhálóábrádat!

11. lépés: 11. feladat

Mit tudtam meg a nyelvrokonságról? II.

T/11. 34. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

A feladat eredményeképpen a gyerekek össze tudják vetni, hogy a csoport tudása miképp változott meg a nyelvrokonsággal kapcsolatban. A gyerekek alkossanak 4-5 fős csoportokat, amelyben ugyanazok vesznek részt, mint az 1. modul 2. feladatában! Az 1. modul 2. feladatában dolgozó csoportokat alakítsuk ki!

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, tanulási önismeret, kooperáció, önértékelés

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: pókhálóábrás asszociáció

Eszközök: nagy csomagolópapír, piros filctollak, mágnesek vagy gyurmaragasztó

11. Egészítsétek ki piros tollal a fejezet elején rajzolt pókhálóábrákat!

Győzzétek meg egymást, jussatok egyezésre!

12. lépés: 12. feladat

Mit tudtam meg a nyelvrokonságról? III.

T/12.

34. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

A feladat eredményeképpen láthatjuk, hogy az osztály tudása miképp változott meg a nyelvrokonsággal kapcsolatban. A 3-3 szempontot igyekezzünk minél pontosabban betartani, hogy az összkép egyenletes legyen!

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, tanulási önismeret, kooperáció

Célcsoport – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: pókhálóábrás asszociáció, megbeszélés

Eszközök: nagy csomagolópapír, piros filctollak, mágnesek

12. A táblán fölrajzolt pókhálóábrához minden csoport írjon föl 2-2 általa kiválasztott új szót pirossal!

Figyeljétek meg, van-e olyan szó, amelyre minden csoport asszociált! Karikázzuk be ezeket! Mi lehet az oka ennek?

Miért nem hasonlítanak ránk a finnek?

Ha elmegyünk Finnországba vagy Szibériába, akkor láthatjuk, hogy a finnek és a Szibériában élő finnugor népek beszélői is kevésbé hasonlítanak a magyarokra, mint akár a közelben élő horvátok vagy osztrákok. A magyarok közel 2500 éve elszakadtak rokonaiktól, és ez idő alatt keveredtek először török, majd szláv és germán népekkel. Ennek köszönhetően külső megjelenésük megváltozott, míg nyelvüket végig megőrizték. Eközben a finnek és a szibériai finnugor népek is keveredtek a közelükben élő más fizikai felépítésű népekkel. Ennek köszönhető, hogy megjelenésük általában eltér a miénktől. Elég, ha csak arra gondoltok, hogy egy Magyarországon egyiptomi szülőktől született gyerek is máshogy néz ki, mint osztálytársai, de mégis ugyanazt a finnugor magyar nyelvet beszéli, mint a többiek.

SZLÁV CSOPORT

- a) Az alábbi, azonos jelentésű mondatokból válaszd ki azt, amelynek a nyelve a többi mondat nyelvével a legtávolabb esik! Választásod indokold is meg!

Na poczatku Bóg stworzył niebo i ziemie.

V nacsale szatvaril Bog nyeba i zemlju.

Yn y dechreuad y creodd Duw y nefoedd a'r ddaear.

Na počátku stvoril Buh nebe a zemi.

Na počiatku stvoril Boh nebo a zem.

.....

.....

.....

.....

- b) Keresd minél több bizonyítékot arra, hogy az egymáshoz legjobban hasonlító négy mondat valóban közeli rokon nyelveken íródott!

Munka közben szabadon használhatsz bármilyen szótárat vagy nyelvkönyvet!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- c) Milyen nyelven lehetnek az egyes mondatok?

.....

LATIN CSOPORT

- a) Az alábbi, azonos jelentésű mondatokból válaszd ki azt, amelynek a nyelve a többi mondat nyelvétől a legtávolabb esik! Választásod indokold is meg!

No principio criou Deus os céus e a terra.

Nel principio Dio creò i cieli e la terra.

Yn y dechreuad y creodd Duw y nefoedd a'r ddaear.

Au commencement, Dieu créa le ciel et la terre.

En el principio creó Dios los cielos y la tierra.

- b) Keresz minél több bizonyítékot arra, hogy az egymáshoz legjobban hasonlító négy mondat valóban közeli rokon nyelveken íródott!

Munka közben szabadon használhatsz bármilyen szótárat vagy nyelvkönyvet!

- c) Milyen nyelven lehetnek az egyes mondatok?

- 3. Mit bizonyít az, ha két mai nyelvben találunk néhány hasonló hangzású és hasonló jelentésű szót? Miért?**

FELADATLAP

8. ÉVFOLYAM 4. FEJEZET

NYELVROKONSÁG

1. Írj rövid esszét arról 10-15 mondatban, miképp állapítható meg, hogy két nyelv rokon-e egymással!

2. Kakukktójas

GERMÁN CSOPORT

a) Az alábbi azonos jelentésű mondatokból válaszd ki azt, amelynek a nyelve a többi mondat nyelvétől a legtávolabb esik! Választásod indokold is meg!

I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden.
In the beginning God created the heavens and the earth.
Yn y dechreuad y creodd Duw y nefoedd a'r ddaear.
Im Anfang schuf Gott die Himmel und die Erde.
Í upphafi skapaði Guð himin og jörð.

b) Keresz minél több bizonyítékot arra, hogy az egymáshoz legjobban hasonlító négy mondat valóban közeli rokon nyelveken íródott!
Munka közben szabadon használhatsz bármilyen szótárat vagy nyelvkönyvet!

c) Milyen nyelven lehetnek az egyes mondatok?

SZLÁV CSOPORT

a) Az alábbi, azonos jelentésű mondatokból válaszd ki azt, amelynek a nyelve a többi mondat nyelvétől a legtávolabb esik! Választásod indokold is meg!

Na poczatku Bóg stworzył niebo i ziemię.
V nacsale szatvaril Bog nyeba i zemlju.
Yn y dechreuad y creodd Duw y nefoedd a'r ddaear.
Na počátku stvoril Buh nebe a zemi.
Na počiatku stvoril Boh nebo a zem.

b) Keresz minél több bizonyítékot arra, hogy az egymáshoz legjobban hasonlító négy mondat valóban közeli rokon nyelveken íródott!
Munka közben szabadon használhatsz bármilyen szótárat vagy nyelvkönyvet!

c) Milyen nyelven lehetnek az egyes mondatok?

LATIN CSOPORT

- a) Az alábbi, azonos jelentésű mondatokból válaszd ki azt, amelynek a nyelve a többi mondat nyelvétől a legtávolabb esik! Választásod indokold is meg!

No principio criou Deus os céus e a terra.

Nel principio Dio creò i cieli e la terra.

Yn y dechreuad y creodd Duw y nefoedd a'r ddaear.

Au commencement, Dieu créa le ciel et la terre.

En el principio creó Dios los cielos y la tierra.

- b) Keresz minél több bizonyítékot arra, hogy az egymáshoz legjobban hasonlító négy mondat valóban közeli rokon nyelveken íródott!
Munka közben szabadon használhatsz bármilyen szótárat vagy nyelvkönyvet!

- c) Milyen nyelven lehetnek az egyes mondatok?

3. Mit bizonyít az, ha két mai nyelvben találunk néhány hasonló hangzású és hasonló jelentésű szót? Miért?

1. Értékelési szempontok:

Szabatos, jó érvelés (15 pont)

Szóegyezések fontosságának említése és értelmezése (10 pont)

Alaktan szerepének taglalása (10 pont)

Alapszókinccs szerepe (5 pont)

Mondattan szerepének taglalása (5 pont)

Nyelvészetten kívüli tényezők említése, legalább 2 típus (5 pont)

2. A tanult nyelv alapján kerüljenek a tanulók a megfelelő csoportba!

GERMÁN CSOPORT – MEGOLDÁSOK

- a) A harmadik (walesi – kelta): a tanult hangtani, mondattani, lexikai megfeleltetések alapján bizonyítható (2 pont)
- b) Azonos eredetű szavak a közelebbi rokon nyelvekben:
 i (norvég) – in (angol) – im (német) – í (izlandi) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 begynnelsen (norvég) – beginning (angol) (1 pont)
 skapte (norvég) – schuf (német) – skapaði (izlandi) (3 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 Gud (norvég) – God (angol) – Gott (német) – Guð (izlandi) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 the (angol) – die (német) (1 pont)
 himmelen (norvég) – heavens (angol) – Himmel (német) – himin (izlandi) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 and (angol) – und (német) (1 pont)
 og (norvég) – og (izlandi) (1 pont)
 jorden (norvég) – earth (angol) – Erde (német) – jörð (izlandi) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)

(13,5 pont)

Az alaktanról ilyen kevés adat alapján nehéz általánosításokat tenni. A norvég példákban feltűnő lehet az -en végződés, a norvég és az izlandi példákban a névelők hiánya. A mondatok felépítése meglehetősen hasonló, vannak előljárósók. Az angolt leszámítva mindegyik nyelvben a teremtést és az Istent jelentő szó helyet cserél.

(10 pont)

- c) Norvég, angol, walesi, német, izlandi (5 pont)

A feladatra összesen 31,5 pont szerezhető, de mivel több kérdés is meglehetősen nehéz, legfeljebb 20 pont is elegendő legyen ebből a feladatból az ötöshöz! Gyengébb képességű tanulóknak, osztályoknak elégséges az első három mondatot is adni.

SZLÁV CSOPORT – MEGOLDÁSOK

- a) A harmadik (walesi – kelta): a tanult hangtani, mondattani, lexikai megfeleltetések alapján bizonyítható (2 pont)
- b) Azonos eredetű szavak a közelebbi rokon nyelvekben:
 na (lengyel) – na (cseh) – na (szlovén) (3 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 poczatku (lengyel) – počátku (cseh) – počiatku (szlovén) (3 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 Bóg (lengyel) – Bog (orosz) – Buh (cseh) – Boh (szlovén) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 stworzył (lengyel) – satvaril (orosz) – stvoril (cseh) – stvoril (szlovén) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 niebo (lengyel) – nyeba (orosz) – nebe (cseh) – nebo (szlovén) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)
 i (lengyel) – i (orosz) (1 pont)
 a (cseh) – a (szlovén) (1 pont)
 ziemie (lengyel) – zemlju (orosz) – zemi (cseh) – zem (szlovén) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)

(13 pont)

Az alaktanról ilyen kevés adat alapján nehéz általánosításokat tenni. A mondatok felépítése meglehetősen hasonló, vannak elöljárószók. A lengyelt leszámítva mindegyik nyelvben a teremtést és az Istent jelentő szó helyet cserél.

(10 pont)

c) Lengyel, orosz, walesi, cseh, szlovén (5 pont)

A feladatra összesen 31 pont szerezhető, de mivel több kérdés is meglehetősen nehéz, legfeljebb 20 pont is elegendő legyen ebből a feladatból az ötöshöz! Gyengébb képességű tanulóknak, osztályoknak elégséges az első három mondatot is adni.

LATIN CSOPORT – MEGOLDÁSOK

a) A harmadik (walesi – kelta): a tanult hangtani, mondattan, lexikai megfeleltetések alapján bizonyítható (2 pont)

b) Azonos eredetű szavak a közelebbi rokon nyelvekben:

n(o) (portugál) – n(el) (olasz) – en (spanyol) (3 x 0,5 pont, min. 1 pont)

(n)o (portugál) – (n)el (olasz) – el (spanyol) (1 pont)

criou (portugál) – creò (olasz) – créa (francia) – creó (spanyol) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)

Deus (portugál) – Dio (olasz) – Dieu (francia) – Dios (spanyol) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)

os (portugál) – los (spanyol) (1 pont)

le (francia) – los (spanyol) (1 pont)

e (portugál) – e (olasz) – et (francia) – y (spanyol) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)

a (portugál) – la (olasz) – la (francia) – la (spanyol) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)

terra (portugál) – terra (olasz) – terre (francia) – tierra (spanyol) (4 x 0,5 pont, min. 1 pont)

(14,5 pont)

Az alaktanról ilyen kevés adat alapján nehéz általánosításokat tenni, de egyeztetésre utalnak az os céus – i cieli – los cielos párok. Különböző nemek létezésére utalhatnak az os céus – a terra, i cieli – la terra, los cielos – la tierra, le ciel – la terre párok. Ezekből annyi látszik, hogy legalább kétféle névelő mindegyik nyelvben van. A mondatok felépítése meglehetősen hasonló, vannak elöljárószók.

(9 pont)

c) Portugál, olasz, walesi, francia, spanyol (5 pont)

A feladatra összesen 31,5 pont szerezhető, de mivel több kérdés is meglehetősen nehéz, legfeljebb 20 pont is elegendő legyen ebből a feladatból az ötöshöz! Gyengébb képességű tanulóknak, osztályoknak elégséges az első három mondatot is adni.

3. LEHETSÉGES MEGOLDÁS

Semmit sem bizonyít.

Elképzeltető, hogy ez a két nyelv rokon, de ezt bizonyossággal semmiképp sem lehet állítani. Fontos, hogy a hasonlóságok szabályos hangmegfeleléseken keresztül is levezethetők legyenek több más szónál is. Ha a két nyelv viszonylag régebben vált szét, akkor fontos, hogy a szavak az alapnyelvhez tartozzanak. Két nyelv rokonsága szavakon keresztül nem igazán bizonyítható jól, kell, hogy a nyelvi rendszer más szintjein (alaktan, mondattan stb.) is felfedezzünk rendszerszerű hasonlóságokat.

(Lehet véletlen is az egyezés, és lehet, hogy nemzetközi vándorszavakról van szó.)

(10 pont)

